

UNIVERZITET U SARAJEVU - FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA BOSANSKI, HRVATSKI I SRPSKI JEZIK
I KNJIŽEVNOSTI NARODA BiH

ZAVRŠNI RAD

Pravopisni diktat u osnovnoškolskoj nastavi maternjeg jezika

Mentor: prof. dr. Muhidin Džanko

Student: Ilma Peštek

Sarajevo, januar 2025.

UNIVERSITY OF SARAJEVO – FACULTY OF PHILOSPOHY
DEPARTMENT OF BOSNIAN, CROATIAN AND SERBIAN LANGUAGE
AND LITERATURES OF THE PEOPLES OF BIH

FINAL THESIS

Orthographic dictation in primary school mother language teaching

Mentor: prof. dr. Muhidin Džanko

Student: Ilma Peštek

Sarajevo, January 2025.

SADRŽAJ

Sažetak	4
UVOD	6
PROBLEM I PREDMET RADA.....	7
Diktat kao posebna oblast u kulturi izražavanja u nastavi maternjeg jezika.....	10
Nastava pravopisa u osnovnoj školi.....	13
Ciljevi i zadaci nastave pravopisa	18
POJAM DIKTATA U OSNOVNOJ ŠKOLI: DEFINICIJA I TERMINOLOŠKO ODREĐENJE	21
Vrste diktata	24
PRIMJERI PRAVOPISNIH DIKTATA U OSNOVNOŠKOLSKOJ NASTAVI MATERNJEG JEZIKA.....	27
Autodiktat.....	27
Kontrolni diktat.....	35
Primjer diktata sa predusretanjem grešaka.....	48
Diktat za uvježbavanje	57
Diktat sa dopunjavanjem teksta	67
Diktat sa preinačavanjem	70
Izborni diktat.....	79
Sondažni diktat	87
ZAKLJUČAK	93
LITERATURA.....	96

Sažetak

Nastavni plan i program za predmet Bosanski/Hrvatski/Srpski jezik i književnost jedan je od najsloženijih, a njegova kompleksnost ogleda se u šarolikosti i obimu koji obuhvata. Međupredmetna i međupodručna korelacija ovog predmeta je jedno od njegovih osnovnih obilježja. Brojna nastavna područja poput gramatike, pravopisa, kulture izražavanja, književnosti, filma, scenskih umjetnosti i medijske kulture svakako da čine ovaj predmet nadasve kompleksnim te integrisanim i u druga područja izvan planiranih NPP-om za navedeni predmet. Područje koje se najčešće ističe kao građa koja je izuzetno važna i primjenjiva u svakodnevnom životu jeste područje pravopisa. Usvajanje pravopisnih pravila počinje sa počecima obrazovnog procesa. Do kraja osnovnoškolskog obrazovanja učenici su osposobljeni na samostalno pisanje različitih formi tekstova uz poštivanje svih pravopisnih pravila. Pismene provjere daju sliku o usvojenosti ili neusvojenosti nastavnih sadržaja i pokazuju koje su to pojedinosti unutar pravopisnog sistema kojima bi se trebalo posvetiti više pažnje.

Ovaj rad upravo će prikazati proces usvajanja pravopisnih pravila kod učenika osnovne škole, sa posebnim osvrtom na učenike u predmetnoj nastavi. Također, rad će predstaviti načine pravopisnih pismenih vježbi i provjera te predstaviti i analizirati rezultate pismenih provjera s obzirom na razred učenika.

Smatram da će ovaj rad pomoći nastavnicima jer im može dati konkretne smjernice u kojem pravcu trebaju ići u planiraju, obradi i provjeri nastavnih jedinica iz pravopisa.

Ključne riječi: pravopis, kultura izražavanja, pismene provjere, diktat, vrste diktata.

Summary

The curriculum for the subject Bosnian/Croatian/Serbian Language and Literature is one of the most complex, and its complexity is reflected in the diversity and scope it encompasses. The interdisciplinary and cross-curricular correlation of this subject is one of its key characteristics. Numerous teaching areas such as grammar, spelling, culture of expression, literature, film, performing arts, and media culture certainly make this subject highly complex and integrated into other areas beyond those planned by the curriculum for the subject.

The area most often highlighted as material that is exceptionally important and applicable in everyday life is the area of spelling. The acquisition of spelling rules begins at the very start of the educational process. By the end of primary education, students are equipped to independently write various forms of texts while adhering to all spelling rules. Written assessments provide insight into the mastery or lack of mastery of the teaching content and show which specific details within the spelling system need more attention.

This paper will specifically showcase the process of acquiring spelling rules among primary school students, with a particular focus on students in subject-specific teaching. Additionally, the paper will present methods of written spelling exercises and assessments, and analyze the results of these written assessments in relation to the students' grade level.

I believe this paper will help teachers by providing concrete guidelines on the direction they should take when planning, teaching, and assessing spelling units.

Keywords: spelling, culture of expression, written assessments, dictation, types of dictation.

UVOD

Tema ovog završnog rada je pravopisni diktat u osnovnoškolskoj nastavi maternjeg jezika.

U bosanskohercegovačkoj metodičkoj praksi diktati nisu bili predmetom posebnih istraživanja. Zadatak ovog rada je predstaviti različite oblike diktata u nastavi bosanskoga jezika i književnosti, od časa pripreme za diktat, pismene provjere te analize i ispravke diktata. Rad će predstaviti konkretne metodičke postupke, metodička sredstva, kao i same metode učenja koje se koriste u nastavnom procesu u oblasti pravopisa. Ovaj rad zasnivat će svoje zaključke i na istraživanju provedenom među učenicima uzrasta od šestog do devetog razreda Osnovne škole “Ustikolina” u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde.

Prema NPP-u za bosanski, hrvatski i srpski jezik i književnost BPK od šestog do devetog razreda u svakom mjesecu planirana je po jedna pismena vježba iz kulture izražavanja (pismena vježba, pismena zadaća, diktat, čitanje). U konačnici, svaki razred na kraju školske godine ima pet ili šest pismenih vježbi (različito od uzrasta). Kao korpus bit će razmatran niz različitih diktata koji će obuhvatiti različite oblike i vrste diktata u svim razredima predmetne nastave. U radu će biti izdvojeni pojedinačni učenički radovi koje ću detaljnije analizirati s obzirom na vrstu diktata i postignuti uspjeh. Rad će time aludirati i koji oblik diktata daje najbolje rezultate, kao i u kojim oblicima učenici ne postižu dovoljne rezultate.

Cilj istraživanja je bio pokazati u kojoj mjeri je u praksi nastave pravopisa svaki od oblika pravopisnih diktata dao rezultate, kojim se to metodičkim postupcima, metodičkim sredstvima i metodama učenja danas koriste nastavnici u nastavnom procesu, te na temelju istraživanja analizirati prednosti i nedostatke nastavnog procesa u samoj praksi, osobito u OŠ “Ustikolina”.

Na samom kraju rada predstaviti ću vlastite modele nastavnih priprema za određene pravopisne nastavne jedinice. Nastavne pripreme imaju za cilj ponuditi adekvatne prijedloge i metode učenja koje će nastavu pravopisa učiniti produktivnijom, kvalitetnijom i uspješnijom. Modeli nastavnih priprema su realizirani na bazi prikupljenih nastavnih priprema za časove pravopisa i diktata, ali i iz direktnog vlastitog rada u učionici.

Istraživanje će imati elemente deskriptivnog i evaluativnog, a dijelom i kauzalnog istraživanja. Vjerujem da će rezultati analize učeničkih pismenih radova uveliko otvoriti neke nove pristupe u radu i pripremi učenika za pisanje pismenih sastava te unaprijediti rad nastavnika.

PROBLEM I PREDMET RADA

Predmet istraživanja ovog rada jesu pravopisni diktati u osnovnoškolskoj nastavi maternjeg jezika tj. poštivanje i primjena pravopisnih i gramatičkih pravila standardnog bosanskog jezika normiranog prema Pravopisu bosanskoga jezika autora Senahida Halilovića (2017) i Gramatici bosanskog jezika grupe autora (Jahić, Palić, Halilović, 2000). S tim u vezi postavljeni su i ciljevi istraživanja.

U metodičkoj literaturi navedeni su neki od ciljeva:

1. istraživanje efikasnosti nastavnih metoda diktata u usvajanju gramatičkih pravila i pravopisa;
2. istraživanje utjecaja diktata na motivaciju učenika za učenje jezika;
3. istraživanje najefikasnijih strategija za ocjenjivanje diktata i povratnu informaciju učenicima;
4. istraživanje utjecaja diktata na razvoj jezičkih vještina poput rječnika, gramatike i pravopisa.

Metodološki pristup u istraživanje nastave diktata i pravopisa u osnovnoj školi uključuje niz koraka i postupaka kojima se prikupljaju podaci, analiziraju rezultati i izvlače zaključci. Ovaj pristup obuhvata:

1. Definiranje problema istraživanja: Prvi korak metodološkog pristupa je jasno definiranje istraživačkog pitanja ili problema koji će se istraživati, a to jesu pravopisni diktati u osnovnoškolskoj nastavi maternjeg jezika.

2. Prikupljanje podataka: Nakon definiranja istraživačkog pitanja, odabrane su metode i instrumenti za prikupljanje podataka. To je uključilo prikupljanje i analizu testova, diktata, tj. pismenih provjera znanja iz oblasti pravopisa u OŠ “Ustikolina”, anketa i razgovora s učenicima i nastavnicima predmeta Bosanski jezik i književnost te promatranja i realizacije nastavnog procesa.
3. Odabir uzorka: Istraživači moraju odabrati uzorak učenika iz različitih razreda i škola kako bi dobili reprezentativne rezultate. U ovom radu analizirani su pismeni radovi (pravopisne provjere ili diktati) učenika od šestog do devetog razreda (VI-1, VII-1, VIII-1, IX-1) u Osnovnoj školi “Ustikolina”, čime su obuhvaćena ukupno 54 učenika.
4. Analiza podataka i interpretacija rezultata: Na temelju analiza učeničkih radova, diktata, potrebno je interpretirati rezultate i izvući zaključke. Naprimjer, ako se primijeti da određena metoda nastave diktata ima značajan utjecaj na usvajanje pravopisnih pravila, to može dovesti do preporuka za pedagoške prakse. Također, ukoliko se ustanovi da neka pravopisna oblast kod djece izaziva najveći broj grešaka, to će biti pokazatelj da je toj oblasti potrebno posvetiti više pažnje. Konkretno, učenički radovi ukazat će u kojoj mjeri su učenici razumjeli i usvojili pravopisna pravila poput pisanja upravnog govora, velikog slova, naziva ulica, prisvojnih pridjeva na -ski i -čki i sl.
5. Izrada izvještaja: Konačno, dokumentovani rezultati istraživanja i zaključci do kojih se došlo bit će sistematično predstavljani.

Važno je napomenuti da metodološki pristup može varirati ovisno o specifičnim ciljevima istraživanja, dostupnim resursima i kontekstu istraživanja. Ovaj općeniti pristup pruža okvir za planiranje istraživanja nastave diktata i pravopisa u osnovnoj školi.

U metodičkoj literaturi navodi se nekoliko naučnih opravdanja za istraživanje diktata u osnovnoj školi:

1. Utvrđivanje efikasnosti diktata na kognitivni razvoj: istraživači mogu provoditi svoja istraživanja kako bi se utvrdilo da li diktiranje stvarno pomaže u poboljšanju pisanih vještina učenika. Diktati pomažu razvoju jezičkih vještina, pravopisa i gramatike kod

djece. Kontinuirano izvođenje diktata može poboljšati sposobnost pravilnog pisanja i aktiviranja pravog značenja riječi.

2. Utjecaj diktata na razvoj jezičkih sposobnosti: istraživanja mogu pokazati kako diktiranje može utjecati na razvoj jezičkih sposobnosti kod učenika. Ovo bi moglo uključivati istraživanje kako diktiranje pomaže u razvijanju pravopisnih, gramatičkih i vokabularnih vještina.
3. Diktat kao metoda procjene: diktati se često koriste kao način procjene jezičkih vještina učenika. Njihovo redovno provođenje može pomoći nastavnicima u identificiranju slabih područja učeničkog znanja i pružiti im povratne informacije o eventualnim potrebama za dodatnom podrškom. Radeći kao nastavnik Bosanskog jezika i književnosti zaključujem kako su rezultati uspješnosti urađenog diktata, analiza grešaka i ispravak diktata važan pokazatelj i karika u procesu usvajanja novih znanja učenika. Kvalitetan nastavnički pristup u analizi i ispravci diktata kod učenika prije svega treba da osvijesti značaj dodatne prilike da nauči ili potvrdi ranija znanja, učenje na primjeru svojih ili tuđih pogrešaka, a nikako ulogu i poziciju pogreške koja rezultira nižim ocjenama.
4. Diktat kao metoda poučavanja: istraživanja o diktatima mogu se fokusirati na razumijevanje najboljih praksi u korištenju diktata kao metode poučavanja. Ovo bi uključivalo istraživanje kako pravilno strukturirati i prilagoditi diktat u skladu sa sposobnostima i potrebama učenika, kao i kako ga najbolje integrisati u nastavni plan i program.
5. Povezanost sa drugim disciplinama: istraživanje o diktatima može biti povezano s drugim naučnim disciplinama poput psihologije, kognitivne znanosti i pedagogije. To može otvoriti vrata za istraživanje o tome kako se diktati mogu prilagoditi individualnim razlikama učenika ili kako se pristup diktatima može razvijati kako bi se poboljšali rezultati učenja.

Ukratko, istraživanje o diktatima u osnovnoj školi ima značajnu naučnu opravdanost jer doprinosi kognitivnom razvoju, procjeni znanja, razvoju slušne pažnje, koncentracije te ostvarenju odgojno-obrazovnih zadataka i ciljeva časa.

Diktat kao posebna oblast u kulturi izražavanja u nastavi maternjeg jezika

O nastavi kulture izražavanja postoji obimna metodička literatura, a njome se posebno bavio hrvatski metodičar Stjepko Težak. On je navodio na sljedeće činjenice.

Kultura izražavanja, kultura pisanja, kultura slušanja, kao svaka kultura, ne postiže se preko noći, nego strpljivim trajnim njegovanjem i stvaranjem određenih navika, a prije svega i stvaranjem svijesti o potrebi te kulture. Stoga je zadaća škole da na svim obrazovnim razinama planski, sistemski organizira različite vježbe:

- vježbe čitljivoga, lijepoga i urednoga pisanja;
- vježbe stvaranja pravopisnih navika;
- gramatičke vježbe;
- stilske vježbe;
- leksičke vježbe;
- sastavljačke vježbe (sastavljanje pripovjednih, opisnih, raspravljačkih, pjesničkih, poslovnih i drugih tekstova);
- čitalačke vježbe¹.

Učenika treba naviknuti da o svakom svom pisanju razmisli: koja mu je namjena, kome se obraća, jer primaocu mora prilagoditi i sadržaj, i rječnik, i stil, i vrstu teksta. Jedno je pričati, a drugo raspravljati, sasvim treće pisati.

Usmeno i pismeno izražavanje

U biti ovo je područje primjena teoretskog znanja stečenog u nastavi gramatike, pravopisa, pravogovora, rječnika, književnosti, scenske i filmske umjetnosti. Ipak, sadržaji te nastave prelaze okvire navedenih područja. Učenika treba upoznati i na teoretskom nivou uvesti u pravopisna i pravogovorna pravila, u govoru i pismu, ali i uputiti da primjenjuje znanje o gramatičkim pravilima sastavljanja i stiliziranja tekstova, tj. opskrbiti ga znanjem o teoriji

¹ Težak, Stjepko, *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1996, str. 74.

sastavljanja (vrste tekstova), tekstovnoj lingvistici (nadrečenično jedinstvo teksta), stilistici (poetska i lingvistička stilistika, funkcionalni stilovi) i retorici (osnove govorništva)².

Za puni uspjeh govornih i pismenih vježba treba razvijati dvije podosta zanemarene ili bar nedovoljno usavršene, kultivirane djelatnosti kako učenika tako i nastavnika. Riječ je o slušanju i ispravljanju govorenja i pisanja. Prva je djelatnost važnija za učenika, a druga za nastavnika, ali i učitelj mora naučiti slušati učenika kao što i učenik mora naučiti ispravljati svoj usmeni i pismeni izraz.

Pismene, slično kao i usmene vježbe Težak dijeli na gramatičko-pravopisne (fonološke, morfološke, sintaktičke, leksičke, pravopisne ili ortografske) i stilsko-kompozicijske (razgovaranje, opisivanje, pripovijedanje, tumačenje, raspravljanje, upućivanje).

Pravopisne i pismene vježbe Težak dijeli na:

1. grafijske (pisanje slova, velika i mala slova, strane riječi);
2. glasovne (pisanje glasova i glasovnih skupova);
3. interpunkcijske (interpunkcije i ostali pravopisni znakovi);
4. leksičke (sastavljeno i rastavljeno pisanje riječi).³

Po stupnju izvornosti pismene vježbe mogu biti:

- a) prepisivanje;
- b) odgovori na pitanja;
- c) dopunjavanje i proširivanje rečenice;
- d) ispravljanje (pogrešaka, deformiranih rečenica i dr.);
- e) diktati;
- f) sastavljanje (dužih i kraćih tekstova)⁴.

² Isto, str 63.

³ Isto, str.73.

⁴ Isto, str. 73.

Nastavom kulture izražavanja bavio se i M. Stevanović. Podjela oblika izražavanja prema M. Stevanoviću mora početi od osnovnih i najfrekventnijih oblika podjele pa tako u svom radu Teorija i praksa u nastavi usmenog i pismenog izražavanja sistematizira neke od klasifikacija koje su ranije izvršili pedagozi i metodičar kao što su T. Peruško, D. Rosandić i M. Čop.⁵

Tone Peruško, istaknuti pedagog i metodičar razredne nastave, dijeli pismene sastave na:

1. pismene vježbe za razvijanje mehaničkih navika u pravilnom pisanju gdje ubraja prepisivanje i diktate;
2. vezani pismeni sastavi (gramatičke, pravopisne i stilske vježbe);
3. poslovni pismeni sastavi;
4. informativni pismeni sastavi;
5. slobodni pismeni sastavi.⁶

Najeminentniji hrvatski metodičar Dragutin Rosandić navodi sljedeće oblike pismenih vježbi:

1. prepisivanje teksta;
2. odgovori na pitanja;
3. vježbe sa deformisanim rečenicama;
4. dopunjavanje i proširivanje rečenice,
5. diktati;
6. leksičke vježbe;
7. stilističke vježbe;
8. vježbe u posmatranju;
9. kompozicijske vježbe⁷.

Milivoj Čop, ugledni hrvatski pedagog i sveučilišni profesor, utvrđuje sljedeću klasifikaciju pismenih radova:

1. vezane pismene vježbe (prepisivanje, diktati);

⁵ Stevanović, M., *Teorija i praksa u nastavi usmenog i pismenog izražavanja*, Dečje novine, Beograd, 1988, str. 105.

⁶ Isto, str. 105.

⁷ Isto, str. 106.

2. poluvezane pismene vježbe i sastavi (prepričavanja, opisivanja, izvještavanje, pripovijedanje, sastavi o događajima, sastavi o nizu slika i jednoj slici, sastavi na osnovu TV-emisija i dr.);
3. poslovni i informativni pismeni sastavi;
4. školski pismeni sastavi.⁸

Oblici pravopisih izražavanja prema obliku izvođenja

Skoro svi oblici pravopisnih provjera imaju pisanu formu. U najvećoj mjeri, znanje o pravopisnim pravilima i njihovoj usvojenosti i primjeni provjerava se pisanim varijantama.

Pravopisne vježbe mogu imati više oblika.

Oblici pravopisnih diktata prema Težaku mogu biti:

1. istraživački (sondažni) diktati;
2. nadzorni (kontrolni) diktati;
3. samodiktati (autodiktati);
4. izborni diktati;
5. proučeni diktati;
6. objašnjeni diktati;
7. diktati s obrazloženjem;
8. diktati za sprečavanje pogrešaka;
9. stvaralački diktati⁹.

Nastava pravopisa u osnovnoj školi

Radeći sa učeničkim radovima često se susrećemo sa različitim stilovima, temama, pravopisnim i jezičnim izazovima. Često imamo radove s dobrim sadržajem i valjanim jezičko-stilskim oblikovanjem, ali sa istaknutim pravopisnim greškama. Zaostajanje u pravopisnom znanju u odnosu na druge aspekte pismenosti može se prvo objasniti time što je za pouzdanu primjenu

⁸ Isto, str. 108.

⁹ Težak, Stjepko, *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1996, str. 275.

pravopisnih pravila potrebno jedinstvo teorijskog znanja i praktične obuke, a za to su upravo najodgovorniji nastavnici maternjeg jezika.

Sadržaj pismenih zadataka proizlazi iz znanja stečenog iz različitih izvora, kako u životu, tako i u školi. Stil se većinom razvija svakodnevnom govornom praksom, čitanjem i pisanjem. Pravopis, s druge strane, zahtijeva određena znanja i vještine koja se moraju pretvoriti u naviku kroz neposrednu praksu i ispravno postupanje. Ove stavove navodi eminentni beogradski metodičar Milija Nikolić u svojoj kapitalnoj knjizi “Metodika nastave srpskog jezika književnosti”.¹⁰

Pravopisna pravila se relativno brzo uče i usvajaju bez većih poteškoća, ali navika da se primjenjuju u praksi razvija se vrlo sporo. Stoga je upoznavanje učenika s pravopisnim normama samo početak dugog i upornog procesa koji se ostvaruje praktičnom obukom kroz niz sistematskih vježbi. Kada učenici pišu zadatke, najčešće razmišljaju o sadržaju i načinu oblikovanja izjava, zbog čega im ostaje malo vremena za pravopis i interpunkciju. Ako se u takvim situacijama naglasi pravopisno interveniranje, to im može oduzeti vremena, prekinuti tok misli i otežati im oblikovanje sadržaja i stila sastava.

M. Nikolić smatra da je u nastavnoj praksi potrebno često koristiti pravopisne vježbe koje omogućuju učenicima da obrate posebnu pažnju na pravopisne zahtjeve i njihove logičke i stilističke uloge. Sistematskim korištenjem odgovarajućih vježbi, teorijsko znanje o pravopisu može se pravovremeno pretvoriti u odgovarajuće vještine i postati radna navika u praktičnoj primjeni.¹¹

Sva pravopisna pravila učenik ne može svladati već u prvom razredu pa se pravopisno gradivo raspoređuje u sve razrede osnovne škole, i to ne po nekom pravopisnom sistemu, nego u skladu s učeničkim mogućnostima, potrebama i gramatičkom znanju. Pravila koja ovise o gramatici ili su s njom u čvrstoj vezi planiraju se simultano s gramatičkim gradivom: veliko početno slovo s rečenicom i vlastitim imenicama, rečenični znakovi s vrstama rečenice, sastavljeno i rastavljeno pisanje riječi s tvorbom riječi itd.

Već u prvom razredu učenik može naučiti pravila:

¹⁰ Nikolić, Milija, *Metodika nastave srpskog jezika i književnost*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2012, str. 770.

¹¹ Isto. str. 770.

- o pisanju tačke, upitnika i uzvičnika na kraju jednostavnih rečenica;
- o pisanju zareza u nabranju;
- o pisanju velikoga početnog slova u osobnim imenima i prezimenima, nazivima mjesta i vlastite ulice ili trga;
- o pisanju skraćena za razred, učenik/učenica, gospodin/gospoda.¹²

Interpunkcijska pravila prate raspored gradiva o rečenici i sintentiziraju se i do završnih razreda osnovne škole.

Najveće teškoće u savladavanju pravopisa nastaju zbog razlika između izgovora i pisanja. Te razlike su vrlo velike, česte i značajne, što znači da govorimo jedno, a pišemo drugo. Pravilnost pisanja značajno se razlikuje od pravilnosti govorenja, stoga su te razlike dvostruko važne: bitne su i za pouzdanu pismenost i za pravilnu govornu praksu. Česte oprečnosti između pravopisnih pravila i stvarne govorne prakse predstavljaju značajnu prepreku pri učenju i sticanju novih navika.¹³ Pravopisna pravila i valjani govor učenici mogu doživjeti kao nelogičnost.¹⁴ Savjet da pišu kako govore, temeljen na dobrom govoru, može ih često uputiti na pogrešno pisanje. Jedino valjano uputstvo je: *piši pravilno*¹⁵. Međutim, teškoće se javljaju jer ta pravilnost ponekad prati ispravnu govornu naviku, a nekada ne. Kao rezultat toga, mnoge pravopisne greške ponavljaju se iz godine u godinu kod istih učenika. Iako im nije teško naučiti pravilo da se riječice "ne" i "li" pišu odvojeno od glagola, zbog zajedničkog izgovora često im je potrebno više vremena i duža praksa da se naviknu na tu razliku između izgovora i pisanja.

Obuka za složenije pravopisne intervencije treba ići u korak s intelektualnim sposobnostima učenika, što često traje više godina.

Prema svojoj složenosti, pravopisne vježbe, mogu biti posebne ili proste (elementarne, jednosmjerne) i opšte ili složene (višesmjerne).¹⁶

¹² Težak, Stjepko, *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1996, str. 273.

¹³ Nikolić, Milija, *Metodika nastave srpskog jezika i književnost*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2012, str. 771.

¹⁴ Nikolić to detaljno pojašnjava na primjerima klitika ili glasovnih promjena. Naprimjer, enklitike i proklitike izgovaraju se zajedno s akcentovanim riječima, ali se pišu odvojeno. Kada se jednačenje suglasnika po zvučnosti i mjestu tvorbe vrši na granici između dvije riječi, to se u pismu ne označava. (str.771)

¹⁵ Isto, str. 771.

¹⁶ Isto, str. 772.

POSEBNE (PROSTE) PRAVOPISNE VJEŽBE

Posebne vježbe su prilagođene za upoznavanje i savladavanje jednog pravopisnog pravila. One obuhvataju dovoljan broj primjera koji su korisni za ispunjavanje specifičnih pravopisnih zahtjeva. Primjenjuju se sistematično, od upoznavanja do pouzdane intervencije i otklanjanja izraženijih grešaka. S obzirom na broj pravopisnih pravila i različitih izuzetaka, proste vježbe su najčešći i najfunkcionalniji oblik rada za sticanje pravopisnog umijeća. One se fokusiraju na korištenje svakog pravopisnog znaka, pisanje velikim početnim slovom, rastavljeno i sastavljeno pisanje reči, kao i pisanje pojedinih oblika i skraćenica. Određene pravopisne oblasti, poput pisanja velikim slovom ili upotrebe zareza, dijele se na manje cjeline i postepeno savladavaju.

Dobre strane posebnih pravopisnih vježbi su:

- Omogućavaju da se svakom pravopisnom pravilu posveti puna pažnja.
- U kratkom tekstu mogu obuhvatiti dovoljan broj primjera, što ih čini ekonomičnim.
- Omogućavaju postupnost, preglednost i sistematičnost u radu.
- U relativno kratkom vremenu mogu smanjiti broj pravopisnih grešaka.
- Lahko se povezuju s nastavom gramatike, čineći je praktičnijom.
- Stimuliraju učenike na samopodsjećanje i povećavaju trajnost i praktičnost znanja.¹⁷

Međutim, posebne vježbe mogu imati i neke nedostatke, koje proizađu iz nekritične primjene. Na primjer, često ponavljanje sličnih primjera može omogućiti lahko prepoznavanje grešaka. Kada se pojavljuju takve situacije, važno je prijeći na individualni ili grupni rad. Učenicima koji zaostaju u učenju i radu potrebno je prilagoditi radne zadatke.

¹⁷ Nikolić, Milija, *Metodika nastave srpskog jezika i književnost*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2012, str. 772.

OPŠTE (SLOŽENE) PRAVOPISNE VJEŽBE

Složene vježbe obuhvataju raznovrsne pravopisne zahtjeve, a često se provode u vidu diktata koji obuhvata gradivo koje je učenik učio tokom dužeg vremena. Takve vježbe mogu imati različite nivoe složenosti, prilagođene nastavnim načelima. Nastavnik pažljivo bira tekstove za diktate, uviđajući svaku pravopisnu pojedinost.

Pri izboru teksta za diktat nastavnik treba detaljno označiti pravopisne zahtjeve i utvrditi koje će pojedinosti biti uključene. Na taj način se procjenjuje funkcionalnost i ekonomičnost teksta u pravopisnoj obuci. Prave se primarni ciljevi vježbe, a druge pojedinosti se uzimaju kao nagovještaj za dodatne vježbe¹⁸.

Opšte pravopisne vježbe pružaju određene pogodnosti, kao što su:

- Objedinjavanje više pravopisnih zahtjeva za uslove bliske prirodnoj praksi pisanja.
- Viši kvalitet pravopisne obuke u odnosu na proste vježbe.
- Svestranije angažovanje učenika koje povezuje i sintetizira stečeno znanje.
- Pogodne su za sticanje znanja i njegovu praktičnu primjenu.¹⁹

No, te dobre strane mogu postati kontraproduktivne ako nastavnik zanemari prethodnu postupnost i započne odjednom s općim vježbama. To obično dovodi do izgubljenog vremena i neobavljenog posla. S obzirom na prethodno, i opće pravopisne vježbe treba primjenjivati u dovoljno velikom broju u osnovnim i srednjim školama. U osnovnoj školi veći će naglasak biti na posebnim vježbama, dok će u višim razredima biti ravnoteže između posebnih i općih vježbi. Međutim, u srednjoškolskom obrazovanju primjenjivat će se uglavnom opće pravopisne vježbe.

¹⁸ Nikolić, Milija, *Metodika nastave srpskog jezika i književnost*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2012, str.780.

¹⁹ Isto, str. 780.

Ciljevi i zadaci nastave pravopisa

Ciljevi nastave pravopisa uključuju:

1. Naučiti učenike osnovnim pravilima pravopisa kako bi se poboljšala njihova pravopisna pismenost.
2. Razvijati svijest o pravopisnim pravilima i izbjegavati učestale greške u pisanju.
3. Pomoću pravopisnih vježbi poboljšati sposobnost učenika da prepoznaju i isprave greške u pravopisu.
4. Razvijati vještine učenika u pravilnom korištenju interpunkcijskih znakova.
5. Povećati samopouzdanje učenika u pravopisne vještine kako bi bili sigurni u vlastiti pisani izraz.
6. Razvijati sposobnost učenika da primijene pravopisna pravila u različitim situacijama, uključujući pisanje eseja, pisma i drugih vrsta pisanih radova.
7. Potaknuti učenike na redovito čitanje kako bi se izložili ispravnom pravopisu i izgradili vokabular.
8. Razviti analitičko razmišljanje učenika kako bi samostalno ispravili pravopisne greške u vlastitom pisanju.
9. Poticati kreativnost učenika i omogućiti im da izraze svoje ideje na jasan i pravopisno ispravan način.
10. Razviti svijest o važnosti pravopisne pismenosti u komunikaciji i izgradnji profesionalne reputacije. Ukupno je cilj nastave pravopisa poboljšati jezične vještine učenika i omogućiti im da budu uspješni u pisanoj komunikaciji²⁰.

Nastavna sredstva i pomagala u nastavi pravopisa

U nastavi pravopisa bosanskog jezika koriste se različita nastavna sredstva i pomagala, u zavisnosti od metoda i pristupa koji se primjenjuju. Neka od najčešće korišćenih nastavnih sredstava i pomagala su:

²⁰ Verlašević, A., Alić, V., *Metodički priručnik za nastavnike*, dostupan na <https://pdfcoffee.com/prirunik-9-a-verlaevi-i-v-ali-pdf-free.html>

1. Udžbenici i stručna literatura: U nastavi pravopisa koriste se priručnici koji detaljno objašnjavaju pravila pravopisa bosanskog jezika, kao što su "Pravopis bosanskoga jezika" ili "Gramatika bosanskoga jezika".
2. Radne sveske: Ove vrste nastavnih pomagala omogućavaju učenicima da vježbaju primjenu pravopisnih pravila kroz različite zadatke i vježbe.
3. Interaktivne igre i aplikacije: Učenje pravopisa može biti zanimljivije uz upotrebu interaktivnih igara i aplikacija koje omogućavaju učenicima da vježbaju pravopis kroz zabavne aktivnosti.
4. Poster i sa pravilima pravopisa: Koriste se poster i koji prikazuju osnovna pravila pravopisa bosanskog jezika, kao što su pravila za pisanje velikog slova, interpunkciju i sl.
5. Vježbe za slušanje i izgovor: Da bi se pravilno primijenila pravopisna pravila, učenicima se mogu dati vježbe za prepoznavanje i izgovor određenih glasova ili slogova.
6. Kvizovi i testovi: Kroz kvizove i testove učenici mogu provjeriti svoje znanje pravopisa i utvrditi vještine koje trebaju dodatno razvijati²¹.

Oblici rada u nastavi pravopisa

U nastavi pravopisa bosanskog jezika i književnosti mogu se primijeniti različiti oblici rada, uključujući:

1. Predavanja: Oblik nastave u kojem nastavnik izlaže temu pravopisa bosanskog jezika i književnosti pred grupom učenika. Ova forma omogućava prenošenje teoretskih znanja i pojašnjenje različitih pravila pravopisa.
2. Diskusije: Aktivna rasprava učenika na temu pravopisa bosanskog jezika i književnosti. Nastavnik može postaviti pitanja i potaknuti učenike da razmjenjuju mišljenja i argumente o određenim pravopisnim pravilima.

²¹ Verlašević, A., Alić, V., *Metodički priručnik za nastavnike*, dostupan na <https://pdfcoffee.com/prirunik-9-a-verlaevi-i-v-ali--pdf-free.html>

3. Vježbe: Praktične aktivnosti ili zadaci koji uključuju primjenu pravopisnih pravila. Učenici mogu raditi vježbe na papiru ili koristiti digitalne vježbe kako bi utvrdili i primijenili naučene koncepte.
4. Rad u parovima i grupama: Učenici mogu raditi u manjim grupama ili u parovima kako bi zajedno rješavali vježbe i diskutirali o pravopisnim pravilima. Ova forma rada promovira timski rad i međusobno učenje.
5. Analiza teksta: Učenicima se može dati tekst ili književno djelo na analizu kako bi primijenili pravopisna pravila na stvarnim primjerima. Ovo može podrazumijevati pregled i ispravljanje pravopisnih grešaka ili identifikaciju pravilno napisanih riječi.
6. Istraživački rad: Učenici se mogu potaknuti da istraže određene pravopisne pojave u bosanskom jeziku ili prouče pravopisnu historiju. Time se razvija samostalnost, istraživačke vještine i kritičko razmišljanje²².

Ishodi nastave pravopisa

Neki mogući ishodi nastave pravopisa uključuju:

1. Učenici će naučiti pravilno izgovarati i pisati riječi na jezički ispravan način.
2. Učenici će razviti svijest o pravilima i normama pravopisa.
3. Učenici će poboljšati svoju pismenost i sposobnost komunikacije na pisanom jeziku.
4. Učenici će biti u stanju primijeniti pravopisna pravila u svakodnevnim situacijama.
5. Učenici će razviti samopouzdanje u svoje vještine pisanja i izražavanja na pisanom jeziku.
6. Učenici će biti svjesni i sposobni ispravljati vlastite pravopisne greške.

²² Verlašević, A., Alić, V., *Metodički priručnik za nastavnike*, dostupan na <https://pdfcoffee.com/prirunik-9-a-verlaevi-i-v-ali-pdf-free.html>

7. Učenici će biti svjesni različitih varijacija pravopisa na jeziku i razumjeti kontekstualne razlike.
8. Učenici će razviti ljubav prema jeziku i interes za proučavanje jezičnih pravila i normi.
9. Učenici će biti svjesni važnosti pravilne upotrebe pravopisa u komunikaciji.
10. Učenici će biti sposobni prepoznati i ispraviti uobičajene pravopisne greške koje se javljaju u njihovom jezičkom okruženju²³.

POJAM DIKTATA U OSNOVNOJ ŠKOLI: DEFINICIJA I TERMINOLOŠKO ODREĐENJE

Nastava pravopisa u osnovnoj školi počinje procesom početnog opismenjavanja koje podrazumijeva položaj glasova u riječi, položaj riječi u rečenici te samim inkorporiranjem rečenica u vezani tekst. Time učenici spoznaju pravila velikog i malog slova, interpunkcije, dijelove rečenice. Pisanje velikog slova na početku rečenice te odgovarajućeg znaka interpunkcije na kraju rečenice uvod je u obiman sadržaj koji obuhvata nastava pravopisa.

Pojam diktata učenici upoznaju već pri početnom usvajanju pisanja slova. Nastava pravopisa u zavisnosti od nastavnih planova i programa određenih razreda ima širok spektar provjere usvojenosti određenih pravila. Usvojenost i prihvaćenost određenog pravila učenici pokazuju kroz sve oblike pismenog i usmenog izražaja. Ipak, najkonkretniji i najprecizniji način jeste pismena provjera koja se u većini slučajeva ogleda kroz diktat. O oblicima diktata bilo je riječ i na ranijim stranicama.

Pojam diktata (lat. dictatum $\approx$ dictatus: izgovoren $\leftarrow$ dictare: govoriti, prepisati, narediti $\approx$ dicere: reći²⁴), učenicima je, nažalost, najčešće izjednačen sa pismenom provjerom o usvojenosti

²³ Verlašević, A., Alić, V., *Metodički priručnik za nastavnike*, dostupan na <https://pdfcoffee.com/prirunik-9-a-verlaevic-i-v-ali-pdf-free.html>

i primjeni znanja o određenoj pravopisnoj normi. Načini realizacije ove nastavne jedinice su brojni, ali u osnovi traži se *tekst* koji se zapisuje dok ga neko drugi izgovara ili prikazuje na neki drugi način shodno nastavnom sredstvu.

Peruško početkom šezdesetih godina 20. stoljeća ukazuje na postojanje više vrsta diktata, a što ovisi o cilju koji se želi postići tom vježbom: autodiktat, kontrolni diktat, kontrolni diktat za uvježbavanje, izborni diktat, diktat s predusretanjem pogrešaka, proučeni diktat i slobodan diktat. Rosandić osamdesetih i devedesetih godina 20. stoljeća u određivanju tipova diktata primjenjuje kriterije namjene, provedbe i karaktera samoga diktata. Razlikuje stvaralački diktat, diktat s obrazloženjem, objašnjeni (eksplikativni) diktat, diktat s predusretanjem grešaka, kontrolni diktat, proučeni diktat, samodiktat i izborni diktat. Nešto širu podjelu donosi Težak devedesetih godina 20. stoljeća: udžbeni diktat, istraživački (sondažni) diktat, nadzorni (kontrolni) diktat, izborni diktat, samodiktat (autodiktat), diktat sa sprečavanjem pogrešaka, proučeni diktat, objašnjeni diktat, diktat s obrazloženjem i slobodni diktat. Spomenut će i fonetički diktat koji se odnosi na „točno bilježenje svih elemenata glasovne strukture teksta koji se sluša“, a koji će metodičari novije generacije ocijeniti izrazito zahtjevnim za sve obrazovne razine, uključujući i onu sveučilišnu.²⁵

Nastava gramatike neizostavno se nadovezuje na nastavu pravopisa i obratno, te time može crpiti izvore za analizu i iz ostalih predmeta i oblasti. U svrhu provjere pravopisnog pravila osim književnih ili usmjereno pripremljenih tekstova, mogu nam poslužiti tekstovi – umjetnički i popularno-naučni, novinarske vijesti, javni oglasi na ulici i mnogi drugi. S tim u vezi, realizacija diktata može obuhvatiti i multimedijalna sredstva i pomagala čineći ovaj sadržaj kako zanimljivijim tako i konkretnijim primjerom primjene pravopisne norme.

Diktat u nastavnoj teoriji i praksi prikazuje primjenu jezičnog znanja, razvijanje jezičnog iskustva, stjecanje specifičnih navika za spremnije snalaženje u mnogim situacijama.

Visinko smatra da „diktat nije samo u funkciji znanja, sposobnosti i vještina koje se odnose isključivo na hrvatski jezik“, već njime razvijamo učenikovo slušno pamćenje, samodiktatom (autodiktatom) i ono vizualno, možemo reći fotografsko pamćenje, zatim točnost, preciznost, urednost, spretnost i brzinu reagiranja, u lo - gičkome povezivanju na sadržajnoj i izraznoj

²⁵https://stilistika.org/images/pdf/13_Periferno2Miletic.pdf

razini, stvaralačkim diktatom po slici razvijamo i učenikovo promatranje odabranoga predloška iz neposredne, češće posredne stvarnosti (fotografije, ilustracije). Zaključuje da je „diktat vrlo složena aktivnost koja pridonosi razvijanju jezičnoga iskustva i primjeni jezičnoga znanja, ali i stjecanju specifičnih navika koje učenika pripremaju za spremnije snalaženje u mnogim situacijama.“²⁶

U odnosu na prepisivanje, diktati su složenije vježbe. Kod diktata učenik akustične predstave treba pretvoriti u vizuelne: učenik prvo sluša riječi, rečenice, pa tek onda piše. On pri tome vodi računa o ortografiji, gramatici, pravopisu, sadržaju itd.

Diktati nisu samo pravopisne nego i pravogovorno-pravopisne vježbe, jer učenik slušajući riječi koje mu učitelj diktira, a pogotovo ako je na to upozoren, registrira i pamti pravilan izgovor.

Dakako, diktati se mogu iskorištavati na raznim područjima (gramatika, leksikologija, stilistika) za različite svrhe pa su oni i vrste metoda pisanja.

Pojam diktata, prema Nikoliću, predstavlja uslovnu povezanost između govorenja i pisanja, pri čemu su govornik i zapisivač u sporazumnom odnosu. Diktiranje se opisuje kao način čitanja ili kazivanja prilagođen zapisivanju²⁷. Mnoge pravopisne vježbe, jednostavne i složene, se izvede u formi diktata. Za vježbu se biraju tekstovi koji sadrže primjere relevantne za planiranu vježbu.

Naglašava se da tekstovi za diktat trebaju biti kratki, kako bi se pisanje završilo brzo i bez stresa²⁸. Za osnovne vježbe preporučuju se tekstovi koje učenici mogu napisati u roku od pet do deset minuta, dok složenije vježbe mogu biti nešto duže, ali i njih je najbolje prilagoditi da vrijeme pisanja ne prelazi dvadeset minuta²⁹. Težak, također, ističe da je za komentarisanje i ispravak grešaka često potrebno više vremena nego za samo pisanje.

Također, Nikolić smatra da je važno da učenici već poznaju tekst koji će pisati, a ako su ranije obrađivali temu, mogu se osvježiti kroz prethodno prepričavanje. Kada se koristi nepoznati tekst, on se mora najpre pročitati nekoliko puta i o njemu se razgovara kako bi učenici razumjeli sadržaj prije nego što se pređe na pisanje.

²⁶https://stilistika.org/images/pdf/13_Periferno2_Miletic.pdf

²⁷ Nikolić, Milija, *Metodika nastave srpskog jezika i književnost*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2012, str. 782.

²⁸ Isto, str. 783.

²⁹ Isto, str. 782.

Način na koji se diktira je ključan za uspjeh u učenju. Učitelji često nenamjerno naglašavaju pravopisne znakove umjesto smislenih cjelina, što može zbuniti učenike. Diktiranje treba da bude prirodno i izražajno kako bi se prenijela suština teksta, a pravopisne norme primjenjivale u skladu s tim.

Diktati ne trebaju sadržavati nove informacije, već naglašavati već poznate jezičke strukture. Učitelji bi trebali usporiti tempo čitanja ne usporavajući izgovaranje rečenica, već uvodeći pauze između njih, što će omogućiti učenicima dovoljno vremena za bilježenje.

Dakle, pravilan pristup diktiranju osigurava brži proces učenja i omogućava učenicima da razmišljaju dok pišu. Ako se ne može pronaći odgovarajući tekst za diktat, treba stvoriti neki koji će biti logično povezan i odgovarati potrebama učenika. U ovome radu dat ćemo primjere konkretnih diktata u nastavi.

Vrste diktata

Autodiktat podrazumijeva napamet pisanje određenog teksta. Učenik, dakle, sam sebi diktira.

Učeničeva pažnja mora biti usredsređena i na sadržaj, i napisane oblike, na različite znakove, na to, da mu pismo bude čitko i lijepo itd. Za autodiktat uzimaju se kraće pjesme, zagonetke, basne i sl. Pogodan je za savlađivanje težih riječi, primjenu interpunkcije, obrađivanje pravopisnih pravila itd.³⁰

Kontrolni diktat omogućava da sagledamo stanje u pogledu poznavanja određenih pravopisnih pravila. Može se koristiti tokom cijele školske godine, nakon obrađene tematske cjeline, na kraju školske godine, kombinovano³¹.

³⁰ Stevanović, M., *Teorija i praksa u nastavi usmenog i pismenog izražavanja*, Dečje novine, Beograd, 1988, str.119.

³¹Isto, str.119.

Diktat sa predusretanjem pogrešaka je vrlo korisna vrsta diktata kada je započeo proces savladavanja gramatičkih i pravopisnih pravila. Učenici se prethodno upoznaju sa sadržajem svake pojedine rečenice, analiziraju određene riječi i pravila, a potom prelaze na pisanje. Radi se jedna po jedna rečenica. Dakle, prvo nastavnik kaže rečenicu, zatim učenici ponove. Poslije se vodi razgovor o riječima u toj rečenici koje bi mogle biti obuhvaćene pravilom. Kada je zadatak i rečenica potpuno jasna, u smislu kako je pravilno treba napisati, nastavnik ponovo diktira cijelu rečenicu i učenici je pišu.³² Tako se postupa i sa ostalim rečenicama. Dakle, analiza i diktiranje se odvijaju naizmjenično.

Diktat za uvježbavanje primjenjuje se odmah, na istom času, nakon obrađenog gramatičkog ili pravopisnog pravila. Nakon usmenog ponavljanja naučenog pravila, prelazi se na diktiranje, na već uobičajeni način. Poslije toga se vrši analiza. Ova vrsta diktata je pogodna za uvježbavanje i učvršćivanje stečenog znanja.

Diktat sa dopunjavanjem ima veliku obrazovnu vrijednost. Za učenike je vrlo interesantan.

Nastavnik govori početak rečenice, a učenici je završavaju sami po izboru. Naprimjer:

Pas juri...

Pile...

Vozimo se...

Učenici mogu pisati i duhovite odgovore, davati neočekivane sadržaje.³³

Izborni diktat sastoji se u tome što nastavnik diktira duži tekst, sa kojim se učenik prethodno upoznao, a učenici pišu (vrše izbor) samo određenih riječi. Tako može diktirati tekst u kome ima dosta geografskih pojmova, a učenici će samo te riječi pisati odgovarajućim početnim slovom.³⁴

Proučeni diktat je vrsta diktata slična diktatu s predusretanjem pogrešaka. Razlika je da učenici ranije prouče cijeli tekst tako da se kasnije diktira bez ikakvog objašnjenja.³⁵

³² Isto, str. 120.

³³ Isto, str. 120.

³⁴ Isto, str. 120.

³⁵ Isto, str. 121.

Smisao *slobodnog diktata* sastoji se u tome što se učenici opredjeljuju za najvažnije činjenice i samo njih bilježe (npr. zapisnik sa nekog sastanka).³⁶

Zadatak diktata s preinačavanjem jeste poticanje učenika na razmišljanje u vezi s primjenom pojedinih jezičkih oblika. Može se koristiti i kao sredstvo za kontrolu i za utvrđivanje pravopisnih znanja. Za razliku od ostalih vrsta diktata učenici ne pišu tekst doslovno, već se sadržaji, pojedine riječi ili cijele rečenice preinačuju.³⁷ Tako se može diktirati tekst koji je u prezentu, a učenici pišu u futuru i sl.

Sondažni diktat služi za utvrđivanje dijagnoze osnovne pismenosti. Najbolje je da se realizuje odmah na početku školske godine. Naime, tada je moguće istražiti stanje pismenosti u odjeljenju. Utvrde se greške, njihova struktura i broj te razradi dinamika uvježavanja radi otklanjanja.³⁸ Sondažni diktat omogućava sistematski rad na otklanjanju gramatičko-pravopisnih grešaka.

³⁶ Isto, str. 121.

³⁷ Isto, str. 121.

³⁸ Isto, str. 121.

PRIMJERI PRAVOPISNIH DIKTATA U OSNOVNOŠKOLSKOJ NASTAVI MATERNJEG JEZIKA

Autodiktat

Autodiktat ili samodiktat po Težakovoj definiciji je tehnika u kojoj učenik diktira sam sebi i zapisuje tekst koji zna napamet. Ovaj unutrašnji, nečujni proces svako obavlja za sebe prilikom reproduktivnog i stvaralačkog pisanja. U pravopisnoj obuci, samodiktate možemo smatrati i vježbama koje se oslanjaju na prepričavanje ili proširivanje teksta. Pisanje teksta naučenog napamet predstavlja osnovni oblik samodiktata.

Učenje napamet se obično ne najavljuje kao samodiktat, a praktikuje se kako bi se uvježbalo izražajno kazivanje. Učenici dobijaju instrukcije kako da se pripreme za ovu vježbu. Samodiktati, kao i diktati, obično se rade s proznim tekstovima. Naprimjer, basne i anegdote su dobar materijal za ovu vrstu vježbe. Posebna vrsta samodiktata uključuje pismeno prepričavanje ili proširivanje teksta sa ciljem jačanja pravopisne obuke. Učenici mogu prvo usmeno, a zatim pismeno vježbati da prošire tekst upravnim govorom, deskriptivnim dijelovima, redom pričanja i sl.³⁹

PRIMJER NASTAVNE PRIPREME ZA ČAS

Nastavna oblast: pravopis

Nastavna jedinica: Pisanje riječi sa skupinama -ije- i -je-

Struktura i tip časa: vježba

Odgojno-obrazovni ciljevi:

³⁹ Nikolić, Milija, *Metodika nastave srpskog jezika i književnost*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2012, str.784.

Odgojni: njegovanje privrženosti vlastitom jeziku kao nasljeđu, njegovanje govorne kulture, razvijanje međusobnog uvažavanja i poštovanja različitosti u izražajnim sposobnostima, navikavanje na timski rad, razvijanje jezičke radoznalosti i istraživačkog duha, razvijanje sklonosti ka sadržajima koji poboljšavaju komunikacijske sposobnosti, motiviranje stvaralačkih potencijala, kreativnih sposobnosti i sklonosti, razvijanje takmičarskog duha

Obrazovni: upoznavanje učenika sa vrijednostima jezičkog standarda, upoznavanje učenika sa jezičkim zakonitostima, utvrđivanje postojećih i sticanje novih znanja iz oblasti jezika, utvrđivanje postojećih i sticanje novih znanja iz oblasti ortoepije i ortografije, vježbanje pravopisnih pravila: izgovor i pisanje riječi s glasovnim skupovima -ije- i -je-

Funkcionalni: razvijanje sposobnosti za pravilan govor i pisanje, razvijanje smisla za konkretno precizno izražavanje, razvijanje, izgrađivanje i formiranje perceptivnih, mentalnih, manuelnih i komunikativnih sposobnosti, razvijanje vještine govora, slušanja, posmatranja, razvijanje i podsticanje kreativnosti i vještine učenika, sticanje samopouzdanja, upornosti i istrajnosti u radu, razvoj kritičkog mišljenja i logičkog razmišljanja, razvijanje osjećaja samopoštovanja, samosvijesti i osjećaja pripadnosti jezičkoj zajednici

Nastavne metode i postupci: tekst-metoda, metoda usmenog izlaganja i razgovora, metoda demonstriranja, autodiktat, ilustrativna metoda, metoda diskusije

Oblici jezičke i socijalne komunikacije: frontalni rad, individualni rad

Nastavna sredstva pomagala: nastavni listići, sveske, olovke, tabla, kreda, pametna tabla

Međupodručna korelacija: književnost, kultura izražavanja, medijska kultura

Međupredmetna korelacija: likovna kultura

Tok izvođenja nastavnog sata

Motivacioni dio sata

Nakon uvodnih pozdravljanja, utvrditi urađenost domaće zadaće.

Ponoviti pravopisna pravila pisanja velikog slova, ponoviti pravopisna pravila pisanja skupine -ije- i -je-. To je moguće uraditi i kroz igricu na aplikaciji wordwall:

<https://wordwall.net/hr/resource/14625631/hrvatski-jezik/odredite-to%c4%8dno-napisane-rije%c4%8di-s-ije-je-e-i>

0:08

Odaberi 2 odgovor(a)

✓ 0

ije / je

A dijete

B djete

C dijeteta

D djeteta

◀ 3 / 50 ▶

(jedan od primjera iz aplikacije)

Glavni dio sata

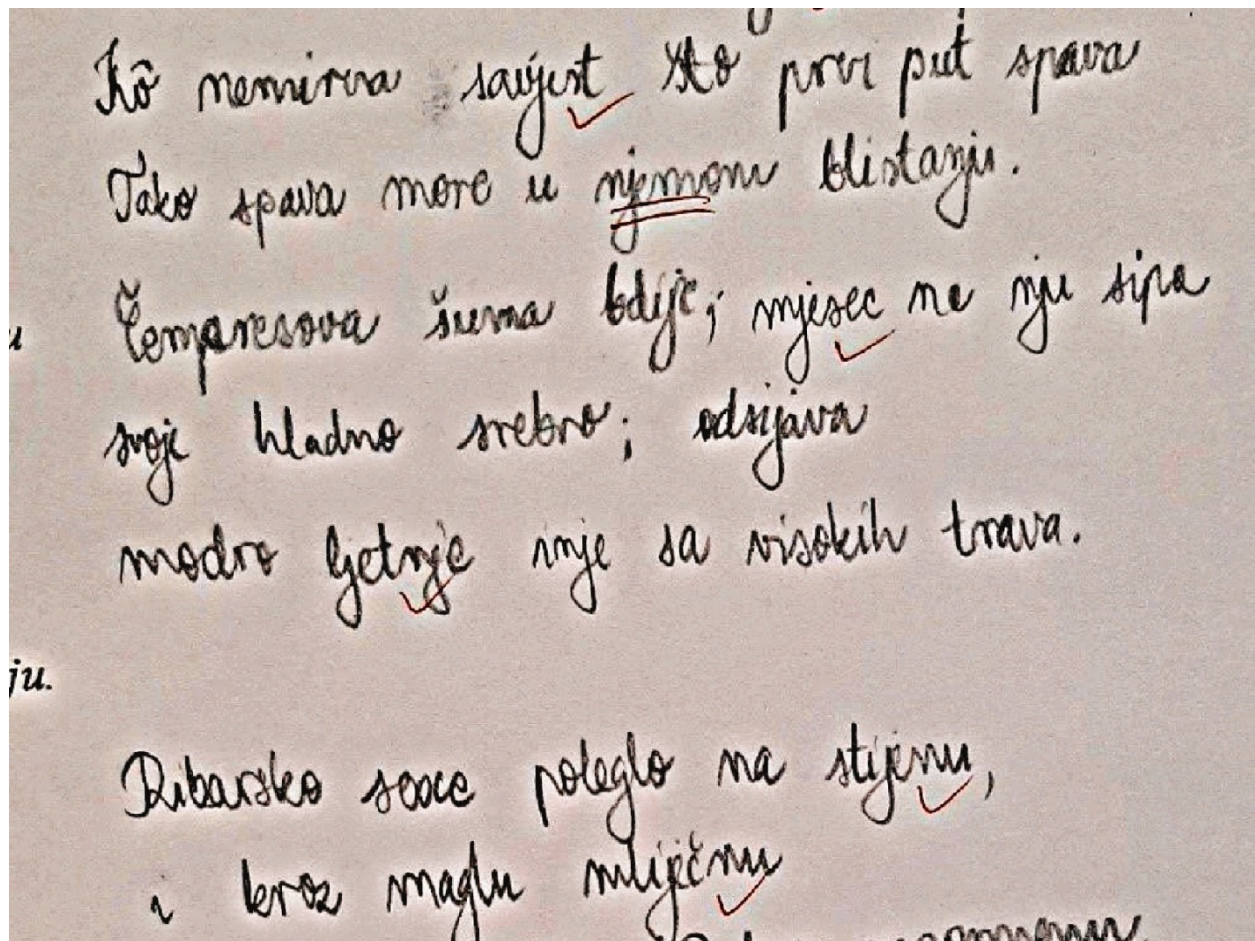
Učenicima najaviti današnji cilj časa, a to je ponavljanje i primjena znanja na tekstu, vježba na primjerima.

Zadatak: Ijekaviziraj pjesmu Jovana Dučića "Selo" (Učenici su već ranije naučili pjesmu napamet te rade samostalno)

*Vitorog se mesec zpleo u granju
Starih kestenova; noć svetla i plava.
Kô nemirna savest što prvi put spava,
Tako spava more u nemom blistanju.
Čempresova šuma bdije; mesec na nju
Sipa svoje hladno srebro; odsijava*

Modro letnje inje sa visokih trava.
Zatim krik. To kriknu buljina na panju.
Ribarsko seoce pleglo na stenu,
I sišlo u zaton; i kroz maglu mlečnu
Jedva se nazire, kô kroz uspomenu.
Sve je utonulo u tišinu večnu.
Ni šuma, ni glasa; samo jednoliko
Izbija časovnik kog ne čuje niko.

Nakon što učenici završe zadatak, nastavnica će prikupiti sve radove i nasumično podijeliti učenicima radove da mogu međusobno pratiti i procijeniti kvalitet urađenog.

Kô nemirna savjest što prvi put spava
 Tako spava more u ~~nijemom~~ blistanju.
 Čempresova šuma bdije; mjesec na nju
 Sipa svoje hladno srebro; odsijava
 Modro ljetnje inje sa visokih trava.
 Zatim krik. To kriknu bujina na rarije.
 Ribarsko seoce pobje na stijenu.
 I sišlo u saton; i kroz maglu mliječnu
 Jedra se naviše, kô kroz uspomenu.
 Sve je utorulo u tišinu vječnu.

Nakon urađene analize radova, rješenje ćemo predstaviti i na projektoru. Time će učenici moći ispraviti greške.

RJEŠENJE:

Vitorog se mjesec zapleo u granju
 Starih kestenova; noć svijetla i plava.
 Kô nemirna savjest što prvi put spava,
 Tako spava more u nijemom blistanju.
 Čempresova šuma bdije; mjesec na nju
 Sipa svoje hladno srebro; odsijava
 Modro ljetnje inje sa visokih trava.

Zatim krik. To kriknu buljina na panju.

Ribarsko seoce pleglo na stijenu,

I sišlo u zaton; i kroz maglu mliječnu

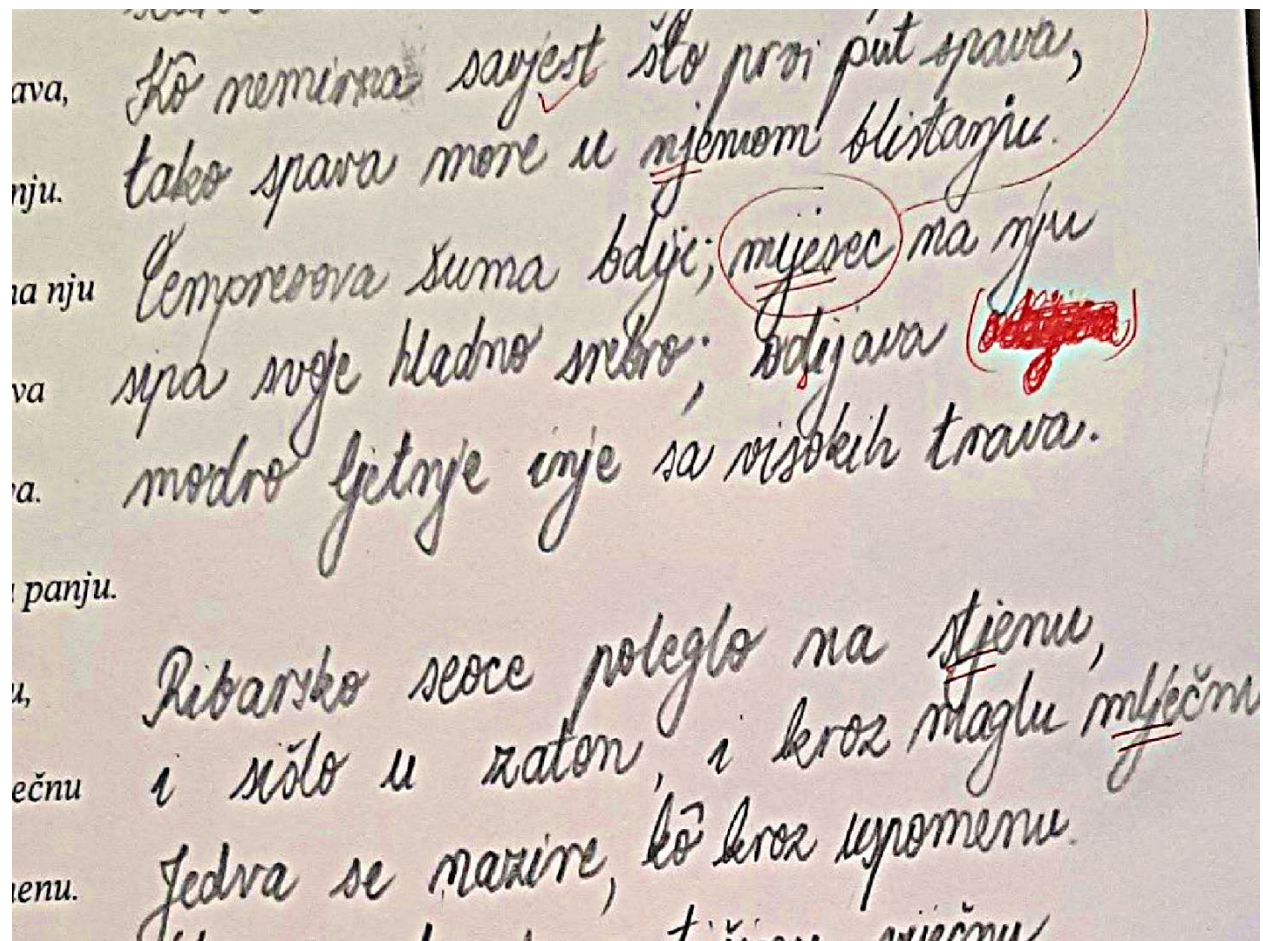
Jedva se nazire, kô kroz uspomenu.

Sve je utonulo u tišinu vječnu.

Ni šuma, ni glasa; samo jednoliko

Izbija časovnik kog ne čuje niko.

Kriterij je da učenik koji uradi zadatak bez greške, bude ocijenjen najvećom ocjenom odličan (5). U suprotnom, rad neće biti ocijenjen.

Završni dio sata

Učenici će dobiti novi kreativan zadatak, a to je da pjesme Miroslava Mike Antića koje su čitali za školsku lektiru i učili napamet, odrecituju ijekavski.

Neke od riječi koje smo ijekavizirali bilježiti ćemo na školskoj tabli. Čas zaključiti diskusijama koliko se promijeni recitovanje i način interpretacije mijenjanjem pojedinih riječi.

PRIMJERI PJESAMA

<i>Najljubavnija pjesma</i> Ovo je zaista najljubavnija pjesma, a ni reč o ljubavi. Svim pajacima i lutkama otkinute su glave, i oni tako leže u ćošku bespomoćni i bačeni. Neko u ovoj sobi neće više da bude dete, neko u ovoj sobi tri dana ne može da ruča. Neko u ovoj sobi samo ćuti, ćuti i gleda kroz prozor kako jesen sa lišćem i vetrom putuje preko pokislih gradskih krovova za pticama. Ovo je zaista najljubavnija pjesma, a ni reč o ljubavi.	<i>Dosadna pjesma</i> Toliko mi je dosadno da ne znam šta ću. Kad izlazim iz škole nakrivim kapu na levo oko i pobijem se sa trojicom bar da me vide devojčice. Devojčice su smešna stvorenja dugonoge, okrugle, pegave ili kratkovide, mnogo lažu i ogovaraju i pišu ljubavna pisma koja mi stave pod klupu. Meni je sve to dosadno. Ipak pročitam pisma, najlepše reči prepisem - ako mi nekad zatreba, (...)
<i>Zapisano u sredu</i> U sredu smo se prvi put sreli, a do tada se nismo znali. U petak smo se zavoleli. U ponedeljak posvađali. Opet je sreda. Sad svima kažem	<i>Tajna</i> Zbog svega što smo najlepše hteli hoću uz mene noćas da kreneš. Ma bili svetovi crni, il beli, ma bili putevi hladni, il vrelí,

<i>dok lutam po korzu sam: ne, nije ona lepša ni draža od drugih devojčica koje znam. Pa kad je sretnem – oči krijem. Zviždućem. Gledam u nešto drugo. I mislim: zbilja, svejedno mi je... Al okrećem se dugo... dugo...</i>	<i>nemoj da žališ ako sveneš.</i> <i>Hoću da držiš moju ruku, da se ne bojiš vetra i mraka, uspavana i kad kiše tuku, jednako krhka, jednako jaka.</i> <i>Hoću uz mene da se sviješ, korake moje da uhvatiš, pa sa mnom bol i smeh da piješ i da ne želiš da se vratiš.</i> <i>Da sa mnom ispod crnog neba pronađeš hleba komadić beli, pronadješ sunca komadić vreli, pronađeš života komadić zreli. Il crkneš, ako crči treba</i> <i>zbog svega što smo najlepše hteli.</i>
---	--

Rezultati i bilješke sa časa:

Čas je protekao dinamično i uspješno, ali nijedan učenik nije uradio rad bez greške. Učenici su griješili na primjerima:

- “nemom” (6 učenika napisalo je “njemom”);
- “večnu” (4 učenika napisalo je “viječnu”);
- “svetla” (1 učenik napisao je “svjetla”).

Na nivou razreda, jedan učenik je napravio jednu grešku (nemom-njemom), 8 učenika je imalo 2 greške, a ostali su imali od 3 do 5, ili čak i više grešaka. Sumativne procjene nije bilo, ali je učenicima data povratna informacija u pravcu formativnog i dijagnostičkog vrednovanja.

U usmenoj formi provjere učenici su pokazali skoro iste rezultate. U navedenim pjesmama greške su primijećene u primjerima poput:

-“hteli” (učenik je izgovorio “htjeli”, ali je na tabli zapisao “htijeli”);

-“zavoleli (učenik je i izgovorio i napisao “zavolili”);

-“levo” (učenik je izgovorio “lijevo” ali napisao “ljevo”).

Dakle, kao što možemo uočiti, primjeri pokazuju da je učenicima potrebno još časova vježbe kako u usmenoj formi tako i u pisanoj, jer se greške očito javljaju skoro jednako u oba vida vježbe. Učenicima je preporučen dolazak na časove dopunske nastave gdje bi u manjim grupama i radeći direktnije sa svakim učenikom dobili bolje rezultate.

Kontrolni diktat

Kontrolni diktat nam omogućava da sagledamo stanje u pogledu poznavanja određenih pravopisnih pravila. Može se raditi tokom cijele školske godine. Važno je istaći organizaciju časa diktata, gdje Stevanović predlaže sljedeće etape:

- priprema (motivacija);
- čitanje teksta diktata u cjelini;
- razumijevanje pročitane (kontrolna pitanja);
- diktat;
- ponovno čitanje teksta;
- analiza vježbe.⁴⁰

⁴⁰ Stevanović, M., *Teorija i praksa u nastavi usmenog i pismenog izražavanja*, Dečje novine, Beograd, 1988, str. 120.

Na kraju prvog polugodišta učenici osmog razreda rade kontrolni diktat kada objedinjuju do tada naučena znanja iz pravopisa. Na prethodnom času učenici imaju pripremu za diktat, zatim naredni čas pišu diktat, a treći čas rade analizu i ispravak diktata.

PRIMJER NASTAVNE PRIPREME ZA ČAS

Nastavna oblast: pravopis

Nastavna jedinica: Priprema za pisanje pravopisnog diktata

Struktura i tip časa: vježba

Odgojno-obrazovni ciljevi:

Odgojni: njegovanje privrženosti vlastitom jeziku kao nasljeđu, njegovanje govorne kulture, razvijanje međusobnog uvažavanja i poštovanja različitosti u izražajnim sposobnostima, navikavanje na timski rad, razvijanje jezičke radoznalosti i istraživačkog duha, razvijanje sklonosti ka sadržajima koji poboljšavaju komunikacijske sposobnosti, motiviranje stvaralačkih potencijala, kreativnih sposobnosti i sklonosti, razvijanje takmičarskog duha

Obrazovni: upoznavanje učenika sa vrijednostima jezičkog standarda, upoznavanje učenika sa jezičkim zakonitostima, utvrđivanje postojećih i sticanje novih znanja iz oblasti jezika, utvrđivanje postojećih i sticanje novih znanja iz oblasti ortoepije i ortografije, vježbanje pravopisnih pravila: izgovor i pisanje riječi s glasovnim skupovima ije i je, jotovanje/jotacija ,č,ć,dž.đ, veliko slovo

Funkcionalni: razvijanje sposobnosti za pravilan govor i pisanje, razvijanje smisla za konkretno precizno izražavanje, razvijanje, izgrađivanje i formiranje perceptivnih, mentalnih, manuelnih i komunikativnih sposobnosti, razvijanje vještine govora, slušanja, posmatranja, razvijanje i podsticanje kreativnosti i vještine učenika, sticanje samopouzdanja, upornosti i istrajnosti u radu, razvoj kritičkog mišljenja i logičkog razmišljanja, razvijanje osjećaja samopoštovanja, samosvijesti i osjećaja pripadnosti jezičkoj zajednici

Nastavne metode i postupci: tekst-metoda, metoda usmenog izlaganja i razgovora, metoda demonstriranja, heuristička metoda, ilustrativna metoda, metoda diskusije

Oblici jezičke i socijalne komunikacije: frontalni rad, individualni rad

Nastavna sredstva pomagala: nastavni listići, sveske, olovke, tabla, kreda

Međupodručna korelacija: književnost, kultura izražavanja, medijska kultura

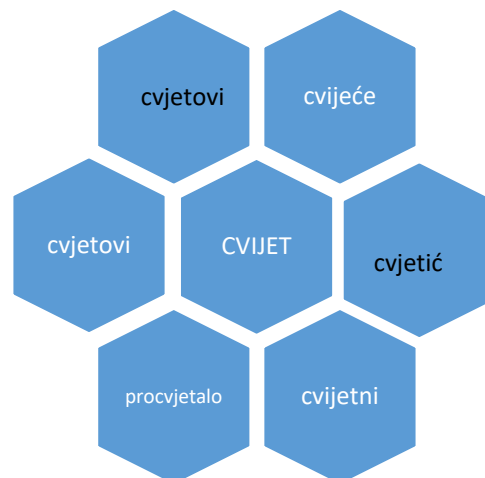
Međupredmetna korelacija: likovna kultura

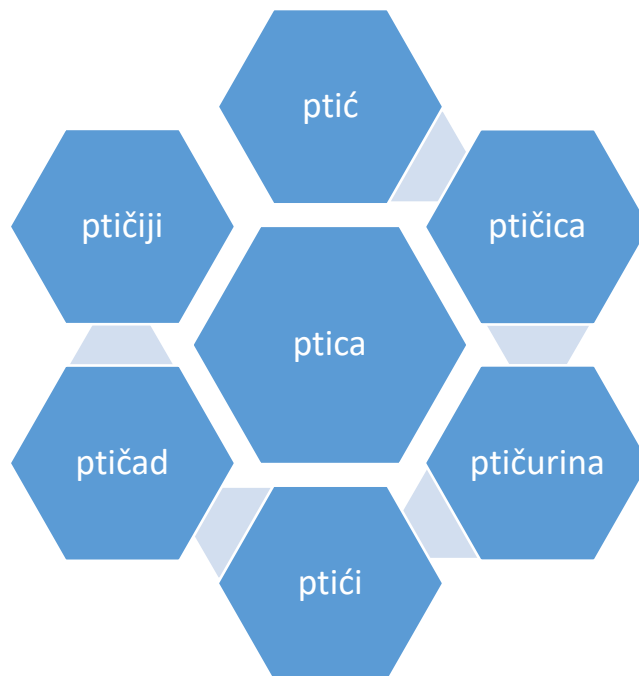
Tok izvođenja nastavnog sata

Motivacioni dio sata

Ponoviti pravopisna pravila pisanja glasova Č, Ć, DŽ, Đ i skupina IJE i JE. Učenici će usmeno pokušati se prisjetiti što više pravila o pisanju glasova č ili ć, što ćemo bilježiti umnom mapom na tabli.

Naprimjer:

Glavni dio sata

Učenicima najaviti današnji cilj časa, a to je ponavljanje i primjena znanja na tekstu, priprema za kontrolni diktat.

VJEŽBA 1 (uz projekciju na interaktivnoj pametnoj table, dok su učenicima zadaci podijeljeni na listićima)

1. zadatak: Napiši č, ć, dž ili đ tamo gdje je potrebno.

_ur_ica je pošla u šetnju sa svojim psi_em Žu_om. Putem je srela svoju prijateljicu Mirtu. Mirta joj je pozvala na svoju ro_endansku proslavu u _etvrtak. To je njezin _etrnaesti ro_endan. _ur_ica je nastavila put, razmišljaju_i koji dar da joj kupi. Sjetila se da Mirta lijepo crta i odlu_ila joj pokloniti crta_i pribor. Vesele_i se ro_endanskoj proslavi, naletjela je na jednog _elavog _ovjeka koji se zapleo o lanac na kojemu je vodila Žu_u i vi_u_i pao. Djevoj_ica mu je pružila ruku da ustane. _ovjek se ljutito okrenuo, obrisao svoj _emper i šepaju_i nastavio svojim putem. Jedan mladi_, koji je _ogirao, glasno se smijao nemilom doga_aju. Nebo se po_elo obla_iti i _ur_ica shvati da je vrijeme da po_e ku_i. Odjednom se

spustila pljuš_ina pa se djevoj_ica sklonila u slasti_arnicu. Nazvala je brati_a da do_e po nju svojim _ipom. Dok ga je _ekala, pojela je sladoled od pun_a s grož_icama, razmišljaju_i kako će sutra svoje doga_aje pri_ati prijateljicama u školi.

2. zadatak: Zadane riječi dopuni glasovnim skupovima -ije- ili -je-

Bio je c___njeni l___čnik i nosio skupoc___na od___la. Prel___tao je pogledom po neosv___tjenoj dvorani prem___štajući se nervozno s noge na nogu. Nigdje nije bilo nikakve obav___sti, a raspored je događanja bio izm___njen. Morao je prim___titi da se događa nešto čudno jer je zas___danje prem___šteno u drugu dvoranu. Izgleda da je samo on bio neobav___šten.

Vid___la sam da ne ćemo moći don___ti sve što smo obećali pa će se oni naljutiti, a to ne sm___m dopustiti! Razum___te li? Razum___m, a i oni će razum___ti, v___rujte mi.

3. zadatak: Ponoviti pravilno pisanje naziva udruženja, organizacija, ustanova, događaja...

Pogrešno napisane riječi oboji bilo kojom bojom:

mehmedalija mak dizdar, selmica, snješko bijelić, sudnji dan, profesor begić, šarko, majčina dušica, hrast, kulinov, crnogorac, crnac, sarajevski, evropa, hercegovac, osmansko carstvo, banja luka, bosanski brod, hutovo blato, sokolović kolonija, mrtvo more, sjedinjene američke države, južna australija, jupiter, osmi mart, dan nezavisnosti, bajram, zemljina kora, osnovna škola safvet- beg bašagić, nogometni klub željezničar, građevinsko preduzeće vranica, ulica alija izetbegović, hasan kikić ulica, trg Alija izetbegović, trg Alije Izetbegovića, izviđački odred "Stolac"

Zajednički analizirati pogrešno napisane riječi i za zadaću napisati pravilno.

4. Zadatak: Ponoviti sva do sada naučena pravopisna pravila

Osman Hadžić, profesor na fakultetu političkih nauka u sarajevu, rođen je 09.5.1957. u gornjem vakufu. Živi u ulici alije izetbegovića u švrakinom selu. Tokom rata bio je dvije godine u sjedinjenim

američkim državama. Vratio se 1994. Bio je pripadnik armije republike BiH. Navija za nogometni klub željezničar. Član je lovačkog društva srna. Njegova žena Emina Hadžić -Muslić je profesorica bosanskog jezika i književnosti. Radi u prvoj gimnaziji. Puno čita, a najomiljeniji su joj francuski pisci. Često prošetana ferhadijom od vječne vatre do baščaršije. Voli pozorišne predstave pa čest je posjetilac narodnog pozorišta. Član je udruženja žena biser. Njihov sin, student, aktivno se bavi sportom i trenira u sportskoj dvorani zetra. Voli historiju, a posebno peroid prvog svjetskog rata. Omiljena mu je knjiga zeleno busenje edhema mulabdića. Nakon završetka studija planira tražiti posao u institutu za historiju u sarajevu. Volio bi postati profesor, ili arheolog. Njihova kćerka radi kao hemijski tehničar u domu zdravlja omera maslića na čengić vili. Voli putovanja, i nedavno je posjetila pirinejski poluotok i prijatelje u španiji.

Završni dio časa

Dodatna pojašnjenja, diskusije, pitanja...

Najava diktata za naredni čas.

PRIMJER KONTROLNOG DIKTATA ZA OSMI RAZRED

Na narednom času učenici su radili kontrolni pravopisni diktat. Nastavnik jednom pročita čitav tekst, zatim podijeli tekst učenicima na listovima uz listove za rad. Nastavnik daje vremena učenicima da jednom pročitaju tekst, i pitaju ukoliko ima nekih nejasnoća, a tek onda pristupaju izradi diktata.

PRAVOPISNI DIKTAT 8

(PREPIŠI PISANIM SLOVIMA PAZEĆI NA PRAVOPISNA PRAVILA)

STANUJEM U ISTOJ ULICI U KOJOJ JE I DRUSTVO PISACA BOSNE I HERCEGOVINE, MOJA NASTAVNICA JE CLAN UDRUZENJA LIKOVNIH UMJETNIKA. OVE GODINE JE CRVENI POLUMJESEC RASPISAOKONKURS ZA NAJBOLJI LITERARNI RAD. NADAM SE USPJEHU JER SAM VEC OSVOJILA JEDNU NAGRADU NA TAKMICENJU KOJE JE ORGANIZIRAO CRVENI KRIZ. UCENICI NIZIH RAZREDA OSNOVNE SKOLE MUSA CAZIM CATIC U SARAJEVU POSJETILI SU FABRIKU DUHANA SARAJEVO. UCENICI PETIH RAZREDA BILI SU NA EKSKURZIJI U MOSTARU I POSJETILI TVORNICU KEKSA I VAFLA LASTA U CAPLJINI. UISTO VRIJEME UCENICI OSMIH RAZREDA SU BILI U TUZLI I BILI SU GOSTI U RUDNIKU SOLI TUŠANJ.

SVAKE GODINE UCESTVUJEM NA FESTIVALU ZA MLADE U BOSANSKOM KULTURNOM CENTRU. MOJ BRAT NE PROPUŠTA DUBROVACKE LJETNE IGRE I FESTIVAL MALIH I EKSPERIMENTALNIH SCENA U SARAJEVU.

HISTORIJA JE PREDMET KOJI OBOGACUJE ZATO STO MI PRUŽA NIZ INFORMACIJA O BERLINSKOM KONGRESU, VERSAJSKOM UGOVORU, LONDONSKOM PAKTU, ATLANTSKOM PAKTU I MNOGIM DRUGIM HISTORIJSKIM DOGAĐAJIMA.

JEKAVIZIRAJ REČENICE: LEPA REC I GVOZDENA VRATA OTVARA. LEPŠE JE DELO NEGO GOVOR. NE MOŽE SE CELOM SVETU NAMESITI KOLACA. GDJE CELJAD NIJE BESNA, NI KUCA NIJE TESNA.

Učenici petih razreda bili su na ekskurziji u Mostaru i posjetili Travnicu kiksa i vapla „Lasta“ u Lapljini. U isto vrijeme učenici osmih razreda su bili u Tuzli i bili su gosti u Rudniku soli Tužanj. Svake godine učestvujem na Festivalu za mlade u Boranskom kulturnom centru. Moj brat me proputa Dubrovačke ljetne igre i Festival malih i eksperimentalnih scena u Lapljini. Historija je predmet koji obogaćuje zato što mi pruža više informacija o Berlinskom kongresu, Versajskom ugovoru, Londonskom paktu, Atlantskom paktu i mnogim drugim historijskim događajima.

Lijepa riječ i govorena vrata stvari. Ljepše je djelo nego govor. Ne može se cijelom svijetu namjeriti kolača. Ljude nekad nije bijesna, ni kuća nije bijesna.

Kanijem u istoj ulici u kojoj je i Društvo pisaca BiH. Moja mostarica je član Lapljine likovnih umjetnika. Ove godine Crveni polumjesec raspisao konkurs za najbolji literarni i Nadam se uspihu jer sam već osvojila jednu nagradu moju koju je organizirao Crveni Križ. Učenici mišić razreda, me škole „Musa“ Latim Čatić u Lapljini posjetili su Fab dugna „Lapljina“. Učenici petih razreda bili su na ekskurziji u Mostaru i posjetili su Travnicu kiksa i vapla „Lasta“ u Lapljini. U isto vrijeme učenici osmih razreda su bili u Tuzli i bili su gosti u Rudniku soli Tužanj. Svake godine učestvujem na Festivalu za mlade u Boranskom Kulturnom centru. Moj brat me proputa Dubrovačke ljetne igre i Festival malih i eksperimentalnih scena u Lapljini. Historija je predmet koji obogaćuje zato što mi pruža više informacija o Berlinskom kongresu, Versajskom ugovoru, Londonskom paktu, Atlantskom paktu i mnogim drugim historijskim događajima.

udruženja diktor umjetnika. Ue godine je Orni
Polunjević raspisao Konkurs za najbolji Literni
Rad. Nadam se uspjehu jer sam već osvojila jednu
nagradu na takmičenju koje je organizirao Orni
Križ. Učenici nižih razreda Obrazne Škole Musa Šarić
Latif u Sarajevu posjetili su Fabrika Duhova Sarajeva.
Učenici petih razreda bili su na ekskurziji u
Mostaru i posjetili Tramvaju Keksa i Valla Lasta
Čapljin. U ista vrijeme učenici osmih razreda u
Tuzli i bili su gosti u Rudniku Loli Tušanj.
Iste godine učestvujem na Festivalu za Mlade
Bosanskom Kulturnom Centru. Moj brat me poziva
dubrovničke ljetne igre i Festival Malih i
eksperimentalnih scena u Sarajevu.
Historija je predmet koji obogaćuje zato što mi
pruža niz informacija o berlinskom kongresu,
versajskom ugovoru, londonskom paktu, atlanskom

Rezultati i bilješke sa časa

Od 15 učenika u odjeljenju, 3 učenika su uradila diktat bez greške, 4 učenika su načinila po 3 do 6 grešaka, 5 učenika je imalo do 10 grešaka, dok su ostali imali više od 10 grešaka. Dakle, tri učenika su dobila ocjenu odličan (5), četiri učenika ocjenu vrlo dobar (4), pet učenika ocjenu dobar (3), jedan učenik je dobio ocjenu dovoljan (2), i dva učenika ocjenu nedovoljan (1). Najveći broj grešaka bio je u primjerima pisanja velikog početnog slova u nazivima ustanova, udruženja, zatim pisanje prisvojnih pridjeva na -ski i -čki kada je u pitanju naziv događaja, kao što je dato u primjeru diktata. U pisanju glasova č ili ć nije bilo toliko grešaka da bi tražilo dodatne vježbe. U pisanju riječi sa -ije- i -je- najčešća greška bila je u riječi "namijesiti" koju su neki učenici pogrešno razumjeli pa pisali riječ "namesti", "namastiti", "namjestiti".

PRIMJER KONTROLNOG DIKTATA ZA DEVETI RAZRED

U ULICI HASANA KIKIĆA, NA PETOM SPRATU TAMNOPLAVOG SOLITERA, ŽIVJELA JE ESMA HASANOVIĆ-MUMINOVIĆ. GODINE ŽIVOTA OSTALE SU JOJ ZA ŠIVAĆOM MAŠINOM „SINGER“. U ZADNJE VRIJEME VIŠE VREMENA PROVODI U DOMU ZDRAVLJA „ISAK SAMOKOVLIJA“ KOD ORTOPEDA, NEGO SA UNUČIĆIMA. NEDAVNO SAM JE SLUŠAO KAKO GRDI SINA DOK SU JOJ PREMIJEŠTALI NAMJEŠTAJ: „DIJETE, VIDJET ĆEŠ KAD BUDEŠ K'O JA KAKO JE KAD TE NIKO NIŠTA NE BUDE PITAO, A SVAK RADIO PO SVOM.“

MEĐUTIM, NJENE GRDNJE IZGLEDAJU VIŠE KAO MOLBE IZ STARIH ANDERSENOVIH BAJKI. OVA TVRDA KRAJIŠKINJA DAVNO JE DOSELILA NA SARAJEVSKI BETON I NIKAD NIJE ZABORAVILA UNSKE SLAPOVE. DJECA SU JOJ ODAVNO RASUTA PO SVIJETU, A ONA NI ZA ČITAVU PLANETU ZEMLJU NE BI OTIŠLA NIGDJE. OD SVEGA JE ODUSTALA, SAMO JOJ JOJ SE JOŠ UVIJEK OTME UZDAH ZA BOSANSKOM KRAJINOM. IPAK, OSJEĆA DUG PREMA SVOME POKOJNOM MUŽU, POZNATOM DOKTORU, INTERNISTI, PA I DANAS SLUŠA PJESMU BAŠČARŠIJSKOG TRAMVAJA. „IMAM VRELU MASLENICU,“ STALNO BI NAS NUDILA. MLADOST BRZO PROĐE; ESMA TO DOBRO ZNA. ROĐENA JE DAVNE 1950.GODINE. RODILA JE TRI SINA. JEDAN JE PROFESOR NA PRAVNOM FAKULTETU U BIHAĆU, DRUGI DOKTOR, INTERNISTA, U KLINIČKO CENTRU UNIVERZITATA U SARAJEVU, A TREĆI KUJAR I IMA SVOJ RESTTORAN „UNSKI BISER“ USRED BEČA. VIĐAJU JE KAKO SJEDI NA TRGU. KUPI STAROG HLJEBA PA NAHRANI, RIBE, PTICE, MRAVE. SVAKO KO OBIĐE TRG ŽRTAVA SREBRENICE MOŽE JE TAMO NAĆI U VRIJEME IZMEĐU PODNEVSKOG I IKINDIJE-NAMAZA. POZNAT ĆETE JE PO CRNO-SIVOM KIŠOBRANU; ČUVA JE OD PASA LUTALICA. NE ZNA ONA ZA NEPRIJATELJE I NERADO SE KOME POŽALI NA NEŠTO. MEĐUTIM, NE VJERUJUĆI U BILO ČIJU POMOĆ I ZAŠTITU, ONA NOSI SVOJ KIŠOBRAN. ZOVE GA MRKI.

U ULICI „MEŠA SELIMOVIĆ“ ŽIVI NJENA STARA KOMŠINICA MARA. SKUPA ODŠETAJU DO ĆEVABDŽINICE „MRKVA“. UZ OTIMANJE SA VRAPČIĆIMA, PROĐE IM RUČAK. „BOŽE, PODARI MIRAN ŽIVOT MOJOJ ESMI,“ POMISLIH U SEBI.

svijetle više vremena provodi u domu zdravlja "Bez
Samokovlja" kod ortopeda, nego sa unučićima. Nedavno sam
je čuo, kako govori sina, dok su joj premijetali manijetku
"Dyete, vidjećš kad budeš bi ja, kada te niko ne sluša,
a svako radi po svom". Međutim, njene govornje su kao
molbe iz Andersenovih bajki. Ova tvrda Krajishnja
davno je doselila na sarajevski beton, ali nije zakorakla
unjske stepove. Odlustala je od svega. Još uvijek joj se
stane uздаh za Bosanskom krajinom. Ipak, i danas slu-
ša pjesmu lašćarijskog tramvaja "Imam vrelu maslenicu",
stalno bi mas nudila. Mladost brzo prođe, Emma to
dobro zna. Rodena je davnuh 1950. godine. Rodila je tri
sina. Jedan je profesor na Pravnom fakultetu u Bihaciu,
drugi doktor internista u Kliničkom centru Univerziteta
u Sarajevu, a treći je kuhar i ima svoj Restoran
"Unski biser" usred Beča. Možete je naći na Trgu čitara
Lebrenice. Poznati cete je po crno-sivom kišobranu. Ne
zna ona za neprijatelje. Nerijetko u bilo čiju pomoć, ona
nosi svoj kišobran i zove ga Mrki. U Ulici "Mladi Škorpioni"

redarlja "Isak Samokorlija" kod ortopeda, nego sa
unucićima. Nedavno sam je čuo kako govori sina, dok
su joj premještali namještaj. Dijete, vidjet ćeš kad budeš
ko ja, kada te niko ništa ne pita, a svaki radi po
svom, međutim, njene godine su kao molbe iz Anderssonovih
bojki. Ona tvrda krajkinja, davno je dovela na
sarajevski beton, ali nije sakopavila unške slapove.
Oduvala je od nje, još uvijek joj se otme
uvala sa Bosanskom krajnom. Ipak, i danas sluša
pjesmu Bosćanijskog tramvaja. Imam velu maslenicu, etako
li nas mudila. Mladost brzo proteže, čma to dobro zna
Rodena je davne 1950. godine. Rodila je tri sina.
Jedan je profesor na pravnom Fakultetu u Beču,
dugi doktor internista u kliničkom centru Univerziteta u
Sarajevu, a treći je kuhar i ima svoj Restoran
"Unski Biser", uval Beča. Možete je naći na Trgu istara
Velence. Poznatije je po cono-sivom kisobranu. Ik zna

Primjer diktata sa predusretanjem grešaka

Nakon obrade nastavne jedinice pisanja velikog slova u višečlanim nazivima, na času uvježbavanja naučenog gradiva, nastavnik diktira rečenice koje učenici pišu pravilno. Svaki put prije diktiranja nove rečenice, nastavnik ponovi rečenicu, ponekad utvrdi i pravilo potrebno za pisanje velikog slova, ponekad objasni pojmove u rečenici, a zatim učenici pišu. U analizi urađenog, učenici mogu razmijeniti radove sa drugom iz školske klupe i tako provjeriti tačnost urađenog diktata.

Ovdje će biti predstavljen diktat učenika sedmog razreda koji su diktat radili nakon obrade nastavne jedinice *Pisanje naziva upravnih jedinica, regija, pokrajina, ulica...*

PRIMJER NASTAVNE PRIPREME ZA ČAS

Nastavna oblast: jezik

Nastavna jedinica: Pisanje naziva pokrajina, regija, upravnih jedinica...

Struktura i tip časa: obrada

Odgojno-obrazovni ciljevi:

Odgojni: njegovanje privrženosti vlastitom jeziku kao nasljeđu, njegovanje govorne kulture, razvijanje međusobnog uvažavanja i poštovanja različitosti u izražajnim sposobnostima, navikavanje na timski rad, razvijanje jezičke radoznalosti i istraživačkog duha, razvijanje sklonosti ka sadržajima koji poboljšavaju komunikacijske sposobnosti, motiviranje stvaralačkih potencijala, kreativnih sposobnosti i sklonosti, razvijanje takmičarskog duha, razvijanje ljubavi prema domovini

Obrazovni: upoznavanje učenika sa vrijednostima jezičkog standarda, upoznavanje učenika sa jezičkim zakonitostima, utvrđivanje postojećih i sticanje novih znanja iz oblasti jezika: pravopis i pravogovor, veliko slovo u jednočlanim i višečlanim imenima, pisanje imena oblasti, pokrajina i krajeva

Funkcionalni: razvijanje sposobnosti za pravilan govor i pisanje, razvijanje smisla za konkretno precizno izražavanje, razvijanje, izgrađivanje i formiranje perceptivnih, mentalnih,

manuelnih i komunikativnih sposobnosti, razvijanje vještine govora, slušanja, posmatranja, razvijanje i podsticanje kreativnosti i vještine učenika, sticanje samopouzdanja, upornosti i istrajnosti u radu, razvoj kritičkog mišljenja i logičkog razmišljanja, razvijanje osjećaja samopoštovanja, samosvijesti i osjećaja pripadnosti jezičkoj zajednici

Nastavne metode i postupci: tekst-metoda, metoda usmenog izlaganja i razgovora, metoda demonstriranja, heuristička metoda, ilustrativna metoda, metoda diskusije

Oblici jezičke i socijalne komunikacije: frontalni rad, individualni rad,

Nastavna sredstva pomagala: Naš jezik 7, kreda, bilježnica, olovke, nast.listić

Međupodručna korelacija: književnost, kultura izražavanja, medijska kultura

Međupredmetna korelacija: likovna kultura, geografija

Tok izvoenja nastavnog sata

Motivacioni dio sata

Pravopis i pravogovor

Pravopis ili ortografija (grčki orthos – prav; grafo – pišem) obuhvata skup pravila o pisanju slova, pisanju velikoga i maloga slova, sastavljenom i rastavljenom pisanju riječi, upotrebi interpunkcijskih i pravopisnih znakova.

Pravogovor ili ortoepija (grčki orthos – prav; epos – govor) obuhvata pravilan izgovor glasa i riječi, pravilno naglašavanje (isticanje) sloga u izgovornoj (naglasnoj) cjelini.

Učenicima pokazati Pravopis bosanskog jezika autora Senahida Halilovića (2017) i Školski pravopis bosanskoga jezika Senahida Halilovića (2019).

Glavni dio sata

Najava nastavne jedinice

Veliko slovo u jednočlanim i višečlanim imenima

Učenicima pripremiti slijepe karte BiH na kojima će ucrtati upravne jedinice, kantone, more, susjedne države.

Pisanje imena oblasti, pokrajina i krajeva

U zemljopisnim imenima velikim početnim slovom se piše samo prvi član, ukoliko ostali članovi imena nisu vlastite imenice. Takva su imena oblasti, pokrajina, krajeva i dijelova naselja: Hercegovina, Slavonija, Posavina, Podrinje, Semberija, Bosanska krajina, Cazinska krajina, Slovensko primorje, Hrvatsko zagorje, Imotska krajina,...

Učenicima prikazati kartu BiH na kojoj ćemo pokazati gdje se nalaze pomenute bosanske oblasti

-entiteti https://bs.wikipedia.org/wiki/Administrativna_podjela_Bosne_i_Hercegovine

-kantoni

https://bs.wikipedia.org/wiki/Kantoni_Federacije_Bosne_i_Hercegovine#/media/File:Bih_cantons_sr.png

(prilog-kantoni slika)

Pisanje imena trgova, ulica i bulevara

Razgovarati o ulicama u kojima živimo, kojima se krećemo, po kome su i kako dobile imena i sl.

Vrijeme vladavine Kulina bana je u narodu zapamćeno kao razdoblje blagostanja. O tome govori i narodna poslovice Za Kulina bana i dobrih dana. Jajce ima ulicu Kulina bana.!

Jajce

U imenima trgova, ulica i bulevara samo se prva riječ piše velikim početnim slovom a ostale malim, osim ako nisu vlastite imenice:

→ trgovi: Trg heroja, Trg žrtava fašizma, Trg slobode, Trg Bosne i Hercegovine, Trg Ivana Krndelja, Trg solidarnosti, Trg sarajevske olimpijade, Trg djece Dobrinje...

Teheranski trg, Trg rudara, Soni trg, Trg bana Jelačića...

→ ulice: Ulica platana, Ulica branilaca, Ulica šehida, Ulica palih branitelja, Ulica slobode, Ulica Ferhadija,...

→ bulevari: Bulevar Kulina bana, Bulevar kralja Tvrtka, Bulevar revolucije,

Bulevar Meše Selimovića, Bulevar mira...

Još ponešto o pisanju imena ulica i bulevara!

→ Velikim početnim slovom piše se riječ ulica u slučajevima kada se kao neodvojivi dio ne može izostaviti iz naziva ulica: Ulica platana, Ulica branilaca, Ulica šehida, Ulica branitelja, Ulica slobode,...

→ Kada je riječ ulica neobavezni dio imena, kad može promijeniti mjesto, kad se može izostavljati ili skraćivati, piše se malim slovom: ulica Vršani, ul. Vršani, Vršani ulica; ulica Hasana Kikića, Hasana Kikića ulica; ul. Klosterska, Klosterska ulica; ul. Džemala Bijedića, ulica Džemala Bijedića, Džemala Bijedića ulica; ulica Kulina bana, ul. Kulina bana, Kulina bana ulica, Bosanska ulica, ulica Bosanska, ul. Bosanska...

→ Kad se ne želi naročito istaći puno ime, početno slovo u nazivu bulevara se može napisati i malim slovom. Tada je uže ime obično u nominativu i među navodnicima: na bulevaru „Meša Selimović“, na bulevaru „Kulin ban“...

Upoznati učenike sa aplikacijom za mobitele na kojoj mogu instalirati pravopis u svoj pametni telefon.

<https://www.pcskolarac.info/2018/08/pravopis-bosanskog-jezika-u-digitalnoj.html>

ZADATAK ZA PROVJERU NAUČENOG: Učenici usmeno sastavljaju svoju biografiju, a pojmove koji se pišu velikim slovom, pišu na školskoj tabli. Vježbu rade 3 učenika po izboru nastavnika.

Napisati svoju biografiju kojom treba odgovoriti na pitanja:

-ime i prezime

-nadimak

-mjesto rođenja

-zivim u ... (ulica, grad, naselje, selo)

-kanton

-entitet

-država

-kontinent

Završni dio časa

Vježba na primjeru zamišljene države. Učenici rade samostalno 5 minuta, na nastavnom listiću, a zatim na pametnoj interaktivnoj tabli radimo analizu i ispravak.

ZADATAK: Zaokruži slova za koja smatraš da trebaju ostati velika.

U DALEKOJ ZEMLJI SVAGDJEZEMSKOJ, U POKRAJINI ŠARENI DOL POSTOJI GRAD VESELOGRAD. VESELOGRAĐANI SU VRLO VESELI I NEOBIČNI LJUDI PA JE U NJIHOVU GRADU SVE NEOBIČNO I VESELO.

SREDIŠTE GRADA ČINI VELIKI TRG SMIJEHA. NA TOM JE TRGU MNOŠTVO ZABAVLJAČA I LJUDI SE NEPRESTANO SMIJU.

GLAVNA SE ULICA ZOVE ULICA VELIKE SREĆE.

U GRADU SVI S VESELJEM RADE I UČE. RADNO VRIJEME JE OD 7 DO 14 SATI, A ONDA VEĆINA GRAĐANA ODLAZI NA TRG VELIKOGA ODMORA GDJE SE ODMARAJU, A U CIJELOM GRADU VLADA MIR. NAKON TOGA ČESTO IDU NA CIRKUSKI TRG ILI U NAOPAKU ULICU DA BI SE DRUŽILI S PRIJATELJIMA.

NASTAVAK ZA DOMAĆU ZADAĆU:

MEĐUTIM, NISU VESELOGRAĐANI UVIJEK VESELI JER I TUGA JE DIO LJUDSKOGA ŽIVOTA. KADA IH UHVATI TUGA, ODLAZE DO NAJMANJEG TRGA U GRADU – TRGA TUŽNOG TRENUTKA. TAMO NA MIRU MOGU TUGOVATI.

A ONDA SE OPET VRAĆAJU U SVOJ NEOBIČNI I VESELI GRAD.

KO JOŠ NE BI HTIO ŽIVJETI U TAKVOM GRADU.

Na narednom času, kada je na redu ponavljanje i vježba, učenici će provjeriti znanja sa prethodnog časa. Nastavnik jasno čita rečenicu po rečenicu čitav tekst, zatim diktira rečenicu po rečenicu skretanjem pažnje na pisanje velikog slova ustanova, ulica, planeta i sl.

JA ŽIVIM U TUZLI. TUZLA JE SJEDIŠTE TUZLANSKOG KANTONA. IDEM U OSNOVNU ŠKOLU „SKENDER KULENOVIĆ“. ČESTO PUTUJEM S ČLANOVIMA FOLKLORNE SEKCIJE BOSNA U ZEMLJE EVROPSKE UNIJE. NEKI UČENICI IZLAŽU SVOJE RADOVE U PROSTORIJAMA UDRUŽENJA LIKOVNIH UMJETNIKA BOSNE I HERCEGOVINE. KAD SE BRAT VRATIO U DOMOVINU, PRVO JE OBAVIO ZDRAVSTVENI PREGLED U KLINICI ZA PLUĆNE BOLESTI KLINIČKOG CENTRA UNIVERZITETA U SARAJEVU. ONA SE NALAZI U ULICI ZDRAVSTVENIH RADNIKA, TAČNO LIJEVO OD TRGA ALIJAIZETBEGOVIĆ.

SAŠA, MOJ NAJ BOLJI PRIJATELJ, ŽELIO BI ŽIVJETI U SARAJEVU U NASELJU BUĆA POTOK. OVDJE SE JE VESELIO UREĐUJUĆI ŠKOLSKE NOVINE UČENIČKI GLAS JER JE TAKO UGOSTIO BROJNE BOSANSKOHERCEGOVAČKE KNJIŽEVNIKE. MOJ DRUG AMER ŽIVI U JEDNOM TUZLANSKOM NASELJU. NJEGOV STAN JE U ULICI POZNATOG BOSANSKOHERCEGOVAČKOG KNJIŽEVNIKA. OVOG LJETA DOLAZILI SU NAM PRIJATELJI IZ AMERIKE, DVA TUNIŽANA I JEDAN AFRIKANAC. AHMOV DRUG SENAD ŽIVI U ZENIČKOM NASELJU BABINA RIJEKA. TO NASELJE JE DOBILLO IME PO RIJECI KOJA TUDA TEČE, A TO JE BABINA RIJEKA. ON NA PUTU DO ŠKOLE PROLAZI BULEVAROM MEŠE SELIMOVIĆA. NJEGOVA ŠKOLA JE NAJBOLJA U ZENICI I NALAZI SE U OMLADINSKOJ ULICI. ČESTO POSLIJE NASTAVE IDE KOD DRUGA NIHADA KOJI STANUJE NA TRGU HEROJA. POGLED NA JABLANIČKO JEZERO NAPUNI MOJE BOSANSKOHERCEGOVAČKE OČI. NAJVEĆI OKEAN TIHI OKEAN. NAJVEĆE SLANO JEZERO NA SVIJETU KASPIJSKO JEZERO. NAJSJAJNIJA ZVIJEZDA U SAZVIJEŽĐU MALOG MEDVJEDA JE SJEVERNJAČA. OKO SUNCA KRUŽI DEVET PLANETA. TO SU: MERKUR, VENERA, ZEMLJA, MARS...

a živim u Tuzli. Tuzla je sjedište Tuz-
lanskog kantona. Idem u Osnovnu školu
"Emir Kulenović". Često putujem s član-
ovima lokalne sekcije Bosna u zemlji
evropske Unije. Neki učenici izlažu pro-
radove u povijestima podrijetla likov-
umjetnika Bosne i Hercegovine. Kad
sekrat vratio u domovinu, prvo je
bio pregled u Klinici za plućne bolesti
kliničkog centra univerziteta u Saraj-
evu, a zatim se nalazi na Ulici poduzetnič-
kog radnika, tačno lijevo od Loga "Alija
Kulenović".

Saša, moj najbolji prijatelj, želio bi živ-
jeti u Sarajevu u naselju Duga Potok
koje se nalazi udaljenosti školske, a
ime "Učenički glas" jer se tako ugostio
proizvodnja bosanskohercegovačke književnosti
moj drug, Amer, živi u jednom tuzlanskom
naselju. Njegov stan je u Ulici poznatog
bosanskohercegovačkog književnika.
Svaki, lično, dolazili su nam prijatelji
iz Amerike, dva Tunizana i jedan iz
kanas. Amerov drug, Sinod, živi u sar-

telji iz Amerike, dva Tunžanar i jedan Afrikanac. Ahmer
drugi Tonad živi u sioničkom naselju ① Balina Rijeka ②. To
naselje je dobilo ime po rijeci koja tuela teče, a
to je Balina rijeka. On na putu do škole prolazi Bule-
varom Meše Selimovića. Njegovu školu je najbliža u Zenici
i nalazi se u Omladinskoj ulici. Često poslije nastave
ide kod drugar Nikole koji stanuje na Trgu bregja.
Pogled na Jablaničko jezero napravi moje bosansko-
hercegovačke oči. Najveći okean je Tihí okean. Najveće
mo jezero na svijetu je Kaspijsko jezero. Najsjajnija
svijetla u sazrijevanju Malog medvjeda je Sjevernjača.
Oko Sunca kruži četiri planeta. To su Merkur, Venera,
Zemlja, Mars...

a živim u Tuzli. Tuzla je sjedište Tuzla
škof kantona. Idem u Osnovnu školu „S
dan Kulenović Gesto“ putujem s članovima
oklonske sekcije „Bosna“ u zemlje Evropske
nije. Teki učesnici izlažu svoje radove
prastrijama Unruženja likovni umjetni
H) Kad se brat vratio u domovinu,
u je obavio zdravstveni pregled u
klinici za plućne bolesti kliničkog ce
niverziteta u Sarajevu. On se noli u
lici zdravstveni radnika. Osno lijeru so
ga „Alija Izetbegović“.

jo, moj najbolji prijatelj, želio bi živjeti
Sarajevu u naselju Brčić Potok. On je
e veselio uređujući Poljske novine „Učen
zi glas“ jer je tako ugostio brojne
bosanskohercegovačke književnike. Moj drug
mer živi u jednom turskom naselju. Njega
tan je u ulici jednog bosanskohercegovačkog
njakunika. Dvog ljeta dolazili su nam
prijatelji iz Amerike, dva tunizana i jedan
Libanon. Ammar, drug, Leoad, živi u
eničkom naselju Bolina Rijeka. Poslije je
olito ime po rijeci koja tuda teče, a to
e balina rijeka. On na putu do škole

Rezultati i bilješke sa časa:

U razredu koji broji 12 učenika jedan učenik je imao četiri greške, dva učenika su imala od pet do sedam grešaka, dok su ostali imali više od sedam grešaka. Analizom radova i grešaka utvrđeno je da su greške najvećim brojem nastale na primjerima pisanja ulica, naselja, a za razlog učenici su navodili i pad koncentracije usljed prekida u pisanju. Učenici su se ipak izjasnili da im je dosta lakše pisati diktat samostalno, bez prekida usljed čitanja i pojašnjenja. Dakle, zaključak je da diktat sa predusretanjem grešaka nije dobio pozitivne rezultate i komentare.

Diktat za uvježbavanje

Nakon obrade pisanje upravnog govora, u završnom dijelu časa učenici uvježbavaju naučena pravila. Ova vježba dala je najbolje rezultate od svih diktata i pravospinih vježbi. Od 15 učenika koliko je radilo vježbu, njih čak 10 je uradilo vježbu bez greške.

PRIMJER NASTAVNE PRIPREME ZA ČAS

Nastavna jedinica: Upravni i neupravni govor u pisanju

Struktura i tip časa: obrada

Odgojno-obrazovni zadaci:

Odgojni: njegovanje privrženosti vlastitom jeziku kao nasljeđu, njegovanje govorne kulture, razvijanje međusobnog uvažavanja i poštovanja različitosti u izražajnim sposobnostima, navikavanje na timski rad, razvijanje jezičke radoznalosti i istraživačkog duha, razvijanje sklonosti ka sadržajima koji poboljšavaju komunikacijske sposobnosti, motiviranje stvaralačkih potencijala, kreativnih sposobnosti i sklonosti, razvijanje takmičarskog duha, razvijanje ljubavi prema domovini.

Obrazovni: upoznavanje učenika sa vrijednostima jezičkog standarda, upoznavanje učenika sa jezičkim zakonitostima, utvrđivanje postojećih i sticanje novih znanja iz oblasti jezika: pravopis i pravogovor, upravni i neupravni govor u pisanju.

Funkcionalni: razvijanje sposobnosti za pravilan govor i pisanje, razvijanje smisla za konkretno precizno izražavanje, razvijanje, izgrađivanje i formiranje perceptivnih, mentalnih, manuelnih i komunikativnih sposobnosti, razvijanje vještine govora, slušanja, posmatranja, razvijanje i podsticanje kreativnosti i vještine učenika, sticanje samopouzdanja, upornosti i istrajnosti u radu, razvoj kritičkog mišljenja i logičkog razmišljanja, razvijanje osjećaja samopoštovanja, samosvijesti i osjećaja pripadnosti jezičkoj zajednici.

Cilj časa: Usvajanje pravila o pisanju upravnog govora.

Nastavne metode i postupci: tekst-metoda, metoda usmenog izlaganja i razgovora, metoda demonstriranja, heuristička metoda, ilustrativna metoda, poredbena metoda,

Oblici jezičke i socijalne komunikacije: frontalni rad, individualni rad,

Nastavna sredstva pomagala: table, kreda, sveske, olovke, nastavni listići, projektor

Tematska korelacija

Međupodručna: književnost, kultura izražavanja,

Tok izvođenja nastavnog sata

Motivacioni dio sata

Pozdraviti učenike i umiriti se tako da učenici uoče da trebaju biti tihi. Nakon nekog vremena, prepustiti da učenici prokomentarišu zašto šutimo ili neku sličnu rečenicu koja će najbolje odgovarati uvodu u današnju lekciju.

Rečenicu koju učenici prvi izgovore napisati na tabli i razgovarati o važnosti pravilnog zapisivanja upravnog govora, direktnog, izravnog govora i time najaviti cilj današnjeg časa.

Glavni dio sata

Najava nastavne jedinice: Upravni i neupravni govor u pisanju

Upravni govor

Prisjetimo se odlomka iz romana "Tuturuza i šeh Meco" Alije Nametka iz Čitanke 8:

(...)

(prikazati tekst na projektoru)

Mahmutaga, dobrićak i mek čovjek, zacénuo se od smijeha. Sve ga suze oblile.

Jedva je progovorio: „Bolji ti je gram smijeha nego tovar suza.“

Tuturuza je malo promućkao u glavi, a onda hrabro progovorio, makar semalo i pribojavao da protuslovi uglednom čaršijskom starcu, posljednjem ćehaji abadžijskog esnafa:

„I jedna suza može nekad vrijediti više od tovara zlata.“

„A oklen ti to znaš,“ oglasio se prijekorno šeh Meco.

„Ako baš hoćete da znate, da vam ispričam.“

„Tamam,“ pristade Mahmutaga.

- *Kako može biti bolji gram smijeha nego tovar suza?*
- *A kako jedna suza vrijedi više od tovara zlata?*

U odlomku su posebno označene navedene riječi, riječi koje izgovaraju glavni likovi, a pisac ih prenosi doslovno onako kako su izgovorene. Uz navedene riječi najčešće se nalaze i piščeve riječi/rečenice objašnjenja.

Navedene riječi se mogu nalaziti na početku, na kraju rečenice, ali se mogu nalaziti i na početku i na kraju rečenice. Za svaki od ovih načina upravnog govora postoje određena pravila pisanja. Da biste ih naučili, neophodno je da znate prepoznati navedene riječi.

- ❖ *Upravnim govorom nazivamo sve one tuđe riječi koje se doslovno navode, bez izmjena, onako kako su izgovorene ili napisane. To znači, navodi se tekst čak i onda kada sadrži u sebi pogreške. Navedene riječi moraju biti između interpunkcijskih znakova navodnika. Kad navodnike otvorite na početku navoda, morate ih i zatvoriti na kraju navoda.*
- ❖ *U pisanom tekstu navodnici imaju dva oblika: „...” i “...” , a u štampanom i treći: «...».*
- ❖ *U štampanom tekstu znake navoda i zarez iza njih može zamijeniti i crtica.*
- ❖ *Ako je upravni govor upitna ili uzvična rečenica, upitnik i uzvičnik stavljamo prije navodnih znakova, rečenicu objašnjenja pišemo malim slovom i ne odvajamo zarezom.*

Uočite razlike u upravnom govoru.

Gdje se nalaze objašnjenja (piščeve riječi), a gdje navedene/citirane riječi?

I Jedva je progovorio: „Bolji ti je dram smijeha nego tovar suza.”

II „A oklen ti to znaš?” oglasio se prijekorno šeh Meco.

III „I jedna suza”, dodade Tuturuza, „može nekad vrijediti više od tovara zlata.”

I

Jedva je progovorio: „Bolji ti je dram smijeha nego tovar suza.”

- ❖ *U prvoj rečenici prije navedenih riječi stoje piščeve riječi iza kojih je dvotačka, otvaramo znake navoda, upravni govor/navedene riječi počinjemo velikim slovom, a navodnici se zatvaraju poslije pravopisnog znaka na kraju navedene rečenice.*

II

„A oklen ti to znaš?“ oglasio se prijekorno šeh Mece.

- ❖ *Sada je upravni govor ispred rečenice koja ga objašnjava, ispred piščevih riječi.*
- ❖ *Navedene riječi su između znaka navoda, a iza njih je upitnik jer je rečenica upitna.*
- ❖ *Piščeve riječi počinju malim slovom.*

III

„I jedna suza“, dodade Tutura, „može nekad vrijediti više od tovara zlata.“

- ❖ *Između upravnog govora su riječi objašnjenja (piščeve riječi) koje su s obje strane odvojene zarezima. Prvi dio navedenih riječi počinje velikim slovom, a drugi dio navedenih riječi malim slovom jer je to nastavak teksta (ako to nisu vlastita imena).*
 - ❖ *Oba dijela navedenih riječi moraju biti između otvorenih i zatvorenih znaka navoda.*
- *Uočite razlike u obilježavanju navedenih riječi u sve tri rečenice.*
 - *Šta ste zaključili?*
 - *Kada navedene riječi pišemo velikim početnim slovom, a kada ne?*
 - *Kada iza navedenih riječi pišemo upitnik, uzvičnik, tačku, a kada zarez?*

Nepravni govor

- ❖ *Nepravni govor je preoblikovani upravni govor s veznikom da. Tada se ispuštaju navodnici i mijenja se, po potrebi, glagolsko lice.*

Preoblikujmo ovaj odlomak u nepravni govor.

➤ *Mahmutaga, dobronik i mek ovjek, zacenuo se od smijeha. Sve ga suze oblile. Jedva je progovorio: „Bolji ti je dram smijeha nego tovar suza.“*

Tuturuza je malo promuckao u glavi, a onda hrabro progovorio, makar semalo i pribojavao da protuslovi uglednom caršijskom starcu, posljednjem ehaji abadzijskog esnafa:

„I jedna suza moze nekad vrijediti vise od tovara zlata.“

„A oklen ti to znaš?“ oglasio se prijekorno sheh Meco.

„Ako bas hocete da znate, da vam ispričam.“

„Tamam!“ pristade Mahmutaga.

Nepravni govor:

➤ *Mahmutaga, dobronik i mek ovjek, zacenuo se od smijeha. Sve ga suze oblile. Jedva je progovorio da je bolji dram smijeha nego tovar suza.*

Tuturuza je malo promuckao u glavi, a onda hrabro progovorio, makar semalo i pribojavao da protuslovi uglednom caršijskom starcu, posljednjem ehaji abadzijskog esnafa rekavši mu da i jedna suza moze nekad vrijediti vise od tovara zlata.

Oglasio se prijekorno sheh Meco upitavši ga oklen (odakle) to on zna. .

Tuturuza im je obećao da će ispričati ako bas hoće da znaju.

Pristao je i Mahmutaga.

Nastavni listić:

1. Stavi navodnike i ostale interpunkcijske znakove koji nedostaju.

Bulke pored pruge, Zoran M. Jovanović

(odlomak iz priče Drug)

Pri izlasku iz čekaonice doviknuo sam drugu : Sutra te čekam. (...)

Tada sam primetio kako putem iz sela neko ide prema stanici. Pomislio sam da je to možda neki putnik koji je suviše poranio na voz. Ali to je bio dečak. i ja sam u njemu poznao svoга druga. Dolazio je iako je padala kiša. Poleteo sam niz stepenište i potrčao mu u susret. Nisam osetio da kiša pada. Mahnuo sam mu rukom. Kada me je video on se nasmehnuo. Isto onako kao i juče kada je odlazio sa svojim ocem.

Nisam se nadao da ćeš doći rekao sam.

Ali zar se nismo jučer dogovorili

A kiša

Mislio sam da ćeš me čekati. Nisam hteo da budeš sam.

Ti si stvarno dobar drug rekao sam.

Ja nikada nisam imao druga rekao je ti si mi prvi.

I ti meni...

Sinteza:

Navedene riječi se mogu nalaziti na početku, na kraju rečenice, ali se mogu nalaziti i na početku i na kraju rečenice. Za svaki od ovih načina upravnog govora postoje određena pravila pisanja.

Upravnim govorom nazivamo sve one tuđe riječi koje se doslovno navode, bez izmjena, onako kako su izgovorene ili napisane. To znači, navodi se tekst čak i onda kada sadrži u sebi pogreške. Navedene riječi moraju biti između interpunkcijskih znakova navodnika.

❖ *Neupravni govor je preoblikovani upravni govor s veznikom da. Tada se ispuštaju navodnici i mijenja se, po potrebi, glagolsko lice.*

Završni dio sata:

Sada ćemo vježbati pisanje upravnog govora, tj.sve što smo danas naučili.

Dati su primjeri za neupravni govor koje je potrebno napisati po pravilima upravnog govora. Svaki učenik izabrat će po dvije rečenice iz ponuđenih i napisati ih na sva tri načina pisanja upravnog govora.

Primjeri za neupravni govor, odnosno, prepričavanje:

Ajna je rekla da je nabrala višanja za kompot.

Emir je rekao da ide u kino i da li hoćemo sa njim.

Ajna je rekla da je knjiga koju je nedavno pročitala odlična.

RJEŠENJA:

Primjeri za upravni govor

Ajna reče: "Nabrala sam višanja za kompot."

"Nabrala sam višanja za kompot," reče Ajna.

"Nabrala sam višanja," reče Ajna, "za kompot."

Emir reče: "Idem u kino pa hoćete li vi sa mnom?"

"Idem u kino pa hoćete li vi sa mnom," reče Emir.

"Idem u kino," reče Emir, "pa hoćete li vi sa mnom?"

Ajna reče: "Knjiga koju sam nedavno pročitala je odlična."

"Knjiga koju sam nedavno pročitala je odlična," reče Ajna.

"Knjiga koju sam nedavno pročitala," reče Ajna, "je odlična."

ZADAĆA: *Na isti način uraditi rečenice:*

Nastavnica je upitala hoćemo li raditi pano za lektiru.

Mama me pitala kad ću popraviti dvojku iz matematike.

Rekla sam da ću se učlaniti u školsku biblioteku.

Posmatranje, praćenje i ocjenjivanje učenika.

Rezultati i bilješke sa časa:

Čas je uspješno realiziran gdje je većina učenika uspješno savladala pisanje upravnog govora. Od 15 učenika njih čak sedam je uradilo zadatak bez greške i uz prethodno učešće na času zaslužilo ocjenu odličan (5), dva učenika su imala greške u navođenju zareza i uz prethodnu aktivnost na času ocijenjeni su ocjenom vrlo dobar (4), dok ostatak razreda koji je imao više od jedne greške nije ocijenjen. S obzirom na težinu zadatka ali i uzimajući u obzir da je čas obrade i zadatak sa završnog dijela časa, čas je prema rezultatima pokazao da su učenici većinom uspješno savladali pisanje upravnog govora. Najviše teškoća i grešaka bilo je oko trećeg načina pisanja upravnog govora, i to prilikom pisanja zareza.

Ajma reče: „Nabrala sam nišanja za kompot.“

„Nabrala sam nišanja za kompot,“ reče Ajma.

„Nabrala sam nišanja,“ reče Ajma, „za kompot.“

Ajma reče: „Knjiga koju sam nedavno pročitala je odlična.“

„Knjiga koju sam nedavno pročitala je odlična,“ reče Ajma.

„Knjiga koju sam nedavno pročitala,“ reče Ajma, „je odlična.“

- rukopis -

Ajma reče: „Nabrala sam nišanja za kompot.“ ✓

„Nabrala sam nišanja za kompot“ reče Ajma. -

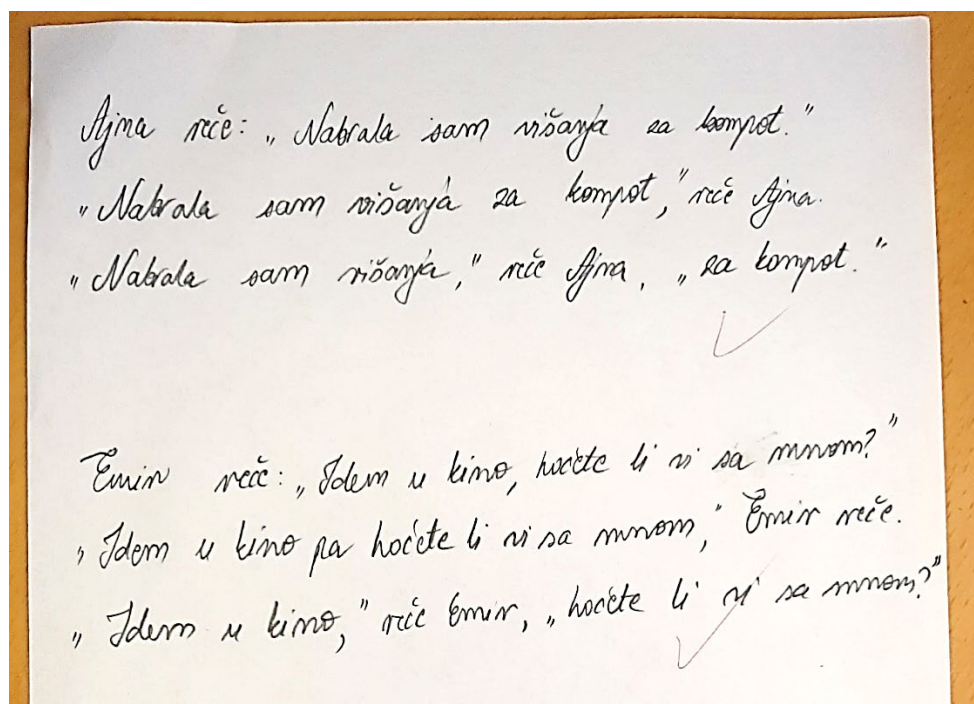
„Nabrala sam nišanja, reče Ajma, za kompot.“ - } razma

„Knjiga koju sam pročitala je odlična,“ reče Ajma. ✓

Ajma reče: „Knjiga koju sam pročitala je odlična.“ ✓

„Knjiga koju sam pročitala, reče Ajma, je odlična.“ - na

- pazi na pisanje -

Diktat sa dopunjavanjem teksta

Nikolić opisuje metodologiju za korištenje dopunjavanja teksta kao ekonomične vježbe za pravopis i gramatiku. Predlaže se aktivnost u kojoj učenici pišu pridjeve izvedene od vlastitih imena koristeći određene nastavke, kao što su -ski, -čki, -ški, -ov, -ev i -in. U ovoj vježbi, učenici će pokazati usvojeno pravopisno pravilo, pri čemu će se pridjevi s velikim i malim početnim slovom miješati kako bi se izbjeglo automatizovano rješenje.

Vježbe se mogu izvoditi brzo, za desetak minuta, a ako su materijali dostupni u nastavnim listovima ili udžbenicima, učenici samo dopisuju primjere. Učenici će se podsjetiti i pravila prema kojem pridjevi sa završecima -ski, -ški i -čki pišu malim slovom, dok se pridjevi sa -ov, -ev i -in pišu velikim slovom. Greške se odmah ispravljaju, što omogućava nastavniku da procijeni koliko su učenici usvojili pravilo i da odluči o potrebi za dodatnim vježbama.

Ove vježbe kombinuju jezičko i pravopisno znanje, čime se povezuje nastava gramatike sa praktičnim pravopisnim vježbama. Učenici prvo stvaraju odgovarajuće riječi, a zatim ih pravilno pišu, čime ponavljaju i primjenjuju grammatika znanja. Ovo praktično učenje se može primijeniti na različite nastavne jedinice, kao što su tvorba riječi i glagolski oblici.

Primjer, nastavnik diktira početak rečenice, a učenici samostalno i individualno nastavljaju. Zadaci se mogu primijeniti na dopunu definicija pravopisnih pravila, kao npr.

- Imena naroda naseljenih mjesta zovu se (etnici) i pišemo ih (velikim) slovom. Navedi 5 etnika i 5 ktetika.
- Prisvojni pridjevi na -ski i -čki pišu se(malim) slovom. Navedi 5 primjera.

Ovakve vrste provjera učenici najčešće urade bez velikih teškoća i sa visokim postotkom pozitivnih rezultata. Također, kao dio pismene provjere znanja, moguće se poslužiti oblikom pitanja sa dopunjavanjem odgovora, kao npr:

2. - Ćirilo i Metodije su dva brata i došli su iz Grčke. ✓
 - Episkop Ćirilo je tvorac ćirilice i dao joj je ime u čast svoja učitelja Ćirila. ✓
 - Prvo i najstarije pismo zove se glagoljica i nastalo je u 9. stoljeću. (4)
 - Osnovna 3 elementa glagoljice su krist, knjig. 7
 - Povelja Kulina bana napisana je 1189. godine, na pismu koje se zvalo bosanica, a na staroslavenskom jeziku. ✓

3. Slavska antiteza je vrsta porazjenja koja se sastoji od tri dijela: pitanja, negacije tog pitanja i odgovora na postavljeno pitanje. ✓

4. Gradacija je Gradacija ili stepenovanje je stilski figura misli. (3)

5. Rodoljubiva lirski pjesma je lirski pjesma u kojoj su prožeta osjećanja prema zavičaju domovini, ljudima i prirodi. Naziva se rodoljubiva lirski pjesma. ✓

6. Glagoli su prozječiva vrsta riječi koji označavaju radnju, stanje i svojstvo. ✓

7. Gramatičke osobine glagola su lice, rod, broj, prijelaznost, vid, vrijeme. (3)

8. Glagol naslikati napiši u: 1. licu jed. prezenta - slikam. (2)

Rezultati i bilješke sa časa

Iako je ovaj oblik provjera najčešće dio kontrolnih provjera ukupnog znanja iz gramatike ili bilo koje oblasti, može se upotrijebiti kao način ponavljanja u uvodnom dijelu časa ili način utvrđivanja naučenog u završnom dijelu časa. Priloženi radovi su dio iz pismene provjere znanja gdje učenici na ovakvim primjerima pokazu stepen usvojenosti informacija. Kao što se može zaključiti, navedeni primjeri govore kako je ovaj oblik rada utemeljen na prethodno usvojenim znanjima i učenici ističu pozitivnu stranu ovakvih pismenih provjera jer im može poslužiti i kao podsjetnik na neke informacije. Ipak, prilikom navođenja ovakvih zadataka učenicima se ponudi i dio informacije što može pobuditi sjećanje na ostatak traženih činjenica.

Nazivi naseljenih mjesta zovu se naselja i pišemo ih velikim slovom, a prisvojni pridjevi izvedeni iz naziva naseljenih mjesta zovu se kletici i pišemo ih malim slovom. (3)

2. - Ćirilo i Metodije su svećenici i došli su iz Klimenta.
 - Kliment je tvorac ćirilice i dao joj je ime u čast svog učitelja Ćirila.
 - Prvo i najstarije pismo zove se glagoljica i nastalo je u 11. st. stoljeću. (4)
 - Osnovna 3 elementa glagoljice su 29.8.1189.
 - Povelja Kulina bana napisana je 29.8.1189. godine, na pismu koje se zvalo bosaničica, a na staroslavenskom jeziku. (3)

3. Slavenska antiteza je stilska figura u bosanskom jeziku koja se najčešće koristi u pjevanjima kao pitanje. (3)

4. Gradacija je

5. Rodoljubiya lirska pjesma je pjesma koja govori o ljubavi prema domovini, mjestu u kojem živimo. (2)

5. Glagoli su promjenjive riječi koje označavaju radnju, stanje, izlivanje. (3)

7. Gramatičke osobine glagola su

Diktat sa preinačavanjem

Diktat sa preinačavanjem je oblik vježbe u pisanju i pravopisu, gdje učenik dobija tekst koji treba da prepíše, ali sa određenim izmjenama, zadacima, objašnjenjima koja mu se daju unaprijed. Ove izmjene mogu uključivati promjene riječi, rečenica, ili čak strukture teksta.

Također, moguće je da nastavnik ili onaj koji čita tekst, ponudi, predstavi ili pročita tekst koji sadrži određene greške, neslaganja ili dijelove koji su neprecizni, a zadatak učenika je da pronađu i isprave te dijelove tokom pisanja. Diktat sa preinačenjima može biti koristan alat za

učenje jer podstiče pažnju na detalje, razvija vještine pravopisa i pomaže u razumijevanju sintaktičkih i gramatičkih pravila.

Diktat se vrlo često može izvesti prilikom obrade ili uvježbavanja glagolskih oblika, npr. aorista ili perfekta, kada se umjesto perfekta glagoli mogu izraziti aoristom ili obrnuto. Dakle, nastavnik diktira rečenice koristeći se glagolskim oblikom perfektom, dok učenici pišu rečenice u aoristu ili u nekom drugom glagolskom obliku. Spomenuta vježba može pomoći i za rješavanje nekih drugih zadataka poput odnosa perdekta i aorista, njihove stilističke uloge u tekstu i sl.

PRIMJER NASTAVNE PRIPREME ZA ČAS

Nastavna oblast: jezik

Nastavna jedinica: Perfek(a)t

Struktura i tip časa: obrada

Odgojno-obrazovni ciljevi:

Odgojni: njegovanje privrženosti vlastitom jeziku kao nasljeđu, njegovanje govorne kulture, razvijanje međusobnog uvažavanja i poštovanja različitosti u izražajnim sposobnostima, navikavanje na timski rad, razvijanje jezičke radoznalosti i istraživačkog duha, razvijanje sklonosti ka sadržajima koji poboljšavaju komunikacijske sposobnosti, motiviranje stvaralačkih potencijala, kreativnih sposobnosti i sklonosti, razvijanje takmičarskog duha

Obrazovni: upoznavanje učenika sa vrijednostima jezičkog standarda, upoznavanje učenika sa jezičkim zakonitostima, utvrđivanje postojećih i sticanje novih znanja iz oblasti jezika: perfek(a)t glagola, značenje, tvorba, krnji perfek(a)t

Funkcionalni: razvijanje sposobnosti za pravilan govor i pisanje, razvijanje smisla za konkretno precizno izražavanje, razvijanje, izgrađivanje i formiranje perceptivnih, mentalnih, manuelnih i komunikativnih sposobnosti, razvijanje vještine govora, slušanja, posmatranja, razvijanje i podsticanje kreativnosti i vještine učenika, sticanje samopouzdanja, upornosti i istrajnosti u radu, razvoj kritičkog mišljenja i logičkog razmišljanja, razvijanje osjećaja samopoštovanja, samosvijesti i osjećaja pripadnosti jezičkoj zajednici

Nastavne metode i postupci: tekst-metoda, metoda usmenog izlaganja i razgovora, metoda demonstriranja, heuristička metoda, ilustrativna metoda, metoda diskusije

Oblici jezičke i socijalne komunikacije: frontalni rad, individualni rad, individualizirani rad, igraonica-maštaonica, igraonica-pričaonica

Nastavna sredstva pomagala: Naš jezik 7, kreda, bilježnica, olovke, nastavni listići

Međupodručna korelacija: književnost, kultura izražavanja, medijska kultura

Meupredmetna korelacija: likovna kultura

Motivacioni dio sata

Vanjka

(odlomak)

Vanjka je uzdahnuo, umočio pero, te nastavio pisati:

„A večeras su me tukli. Gazda me je izvukao za uši u dvorište i izdevetao kajšem zato što sam njihao njihovo dijete u kolijevci i slučajno zaspao. A u nedjelju mi je gazdarica naredila da očistim haringu, a ja počeo s repa a ona uzela haringu pa mi njenu glavu počela turat u lice.

A. P. Čehov

Izdvojite glagole u tekstu. Koje vrijeme iskazuju?

Glavni dio sata

Najava nastavne jedinice

Perfek(a)t

1. Oblik i značenje perfekta

Nemiri

(odlomak)

(...) Napolju ga je dočekaio vihor pahuljica. Pobijeljela ulica blještala je pod već upaljenim sijalicama. Rijetki prolaznici žurili su po dvjema krivudavim linijama koje su usjekla vozila.

Radosno uzbuđen, zagazio je po najdubljim nametima. Pošto ih je razrovaio uzduž i poprijeko, u tišini, koja je uzbuđivala javi mu se fudbalska navika. (...)

Boris Bojadžiski

Koje vrijeme iskazuju ovi glagolski oblici?

Kad su se vršile radnje izrečene istaknutim glagolima:

→ je uzdahnuo, → je namočio, → je nastavio, → su tukli, → je izvukao, → je naredila, → je dočekao, → zagazio je, → blještala je, → je razrovaio, → žurili su, → je uzbuđivala...?

Glagoli istaknuti u tekstu nalaze se u glagolskom obliku koji zovemo – perfek(a)t. Perfektom se iskazuje radnja (stanje ili zbivanje) koja se vršila ili izvršila u prošlosti, dakle, prije trenutka u kojem se o njoj govori.

Preneseno značenje

A koje vrijeme iskazuju ovi oblici perfekta?

Otac majci koja ulazi na vrata pretovarena namirnicama, kuhinja zatrpana prljavim suđem: „Je li dolazio vodoinstalater? Otac: Nije. Sutra kad ga vidim, nastradao je.

2. Majka djevojčici: A jesi li se ti javila zubaru?

Djevojčica: Nisam. Sutra kad me vidi, nastradala sam.

→ Sutra kad me vidi, nastradala sam.

Ovim perfektom smo iskazali radnju koja će se tek dogoditi. Perfektom se, dakle, mogu iskazati i buduće radnje (stanja ili zbivanja).

Ovakav perfekt zove se futurski perfekt i on ima u rečenici stilsku vrijednost.

2. Tvorba perfekta

Kako se tvori perfek(a)t?

Glagolski pridjev radni blještala + je nenaglašeni oblik prezenta pomoćnog glagola jesam (3. lice jednine: ona jeste → je blještala);

Glagolski pridjev radni zagazio+ je nenaglašeni oblik prezenta pomoćnog glagola jesam (3. lice jednine: on jeste → je zagazio);

Glagolski pridjev radni žurili +su nenaglašeni prezent pomoćnog glagola jesam (3. lice množine: oni jesu → su žurili);

Perfek(a)t je lični i složeni glagolski oblik. Ima oblike za sva tri roda u jednini i množini.

Tvori se od nenaglašanih (enklitičkih) oblika prezenta pomoćnog glagola jesam i glagolskog pridjeva radnog koji se mijenja.

Perfek(a)t glagola žuriti

lice	jednina	množina
1. lice	žurio	smo/smo
	žurio	žurili
	smo/smo	žurila
	žurila	žurili
	žurilo	žurile
	žurilo	smo/smo
2. lice	žurio si/si	žurili ste/ste
	žurila si/si	žurili ste/ste
	žurilo si/ si	žurile ste/ste
	žurila si/si	žurile ste/ste
	žurilo si/ si	žurile ste/ste
	žurila si/si	žurile ste/ste
3. lice	žurio je/je	žurili su/su
	žurila je/je	žurili su/su
	žurilo je/je	žurile su/su

Ponovimo:

Upitni ili odrični oblik prezenta pomoćnog glagola jesam je uvijek naglašen.

Jesi li žurila? Nisam žurila u školu.

3. Krnji perfekt

Pažljivo promotrite sljedeću rečenicu i odgonetnite šta nedostaje nekim glagolima u perfektu:

→ Kiša je lila, natapala suhu zemlju, davala život i ljudima.

Prepoznamo glagole u perfektu:

→ je lila,

Šta nedostaje glagolima natapala i davala?

→ natapala,

→ davala

Perfekt bez pomoćnog glagola je nepotpun ili okrnjen pa ga i zovemo krnji perfekt.

1. Da bismo izbjegli ponavljanje riječi u rečenici ponekad upotrebljavamo samo jedan pomoćni glagol uz više glagolskih pridjeva. Kazivanje je tada dinamičnije.

2. Do gubljenja pomoćnog glagola i nastajanja krnjeg perfekta dolazi i u rečenicama u kojima se javljaju nenaglašeni oblici ličnih zamjenica (me, ti, ga, je, ju...).

→ Ona me (je) mrko pogledala.

→ Majka me (je) povelu u pozorište.

3. Pomoćni glagol se ponekad izostavlja i ako se želi postići živost u kazivanju.

→ Gledaj ti njega! Došao na vrijeme!

Završni dio sata:

Šta je
pravilno/standardno?
NESTANDARDNO
STANDARDNO

hrvao se	hrvao je se
smijao se	smijao je se
tukao se	tukao je se
kupao se	kupao je se

Sinteza-usmeni zaključci:

Perfektom se iskazuje radnja (stanje ili zbivanje) koja se vršila ili izvršila u prošlosti, dakle, prije trenutka u kojem se o njoj govori.

Perfektom se, dakle, mogu iskazati i buduće radnje (stanja ili zbivanja).

Ovakav perfekt zove se *futurski perfekt* i on ima u rečenici stilsku vrijednost.

Perfekta je lični i složeni glagolski oblik. Ima oblike za sva tri roda u jednini i množini. Tvori se od nenaglašenih (enklitičkih) oblika prezenta pomoćnog glagola *jesam* i glagolskog pridjeva *radnog* koji se mijenja.

Perfekt bez pomoćnog glagola je nepotpun ili okrnjen pa ga i zovemo *krnji perfekt*.

Zadatak za vježbu-nastavni listić:

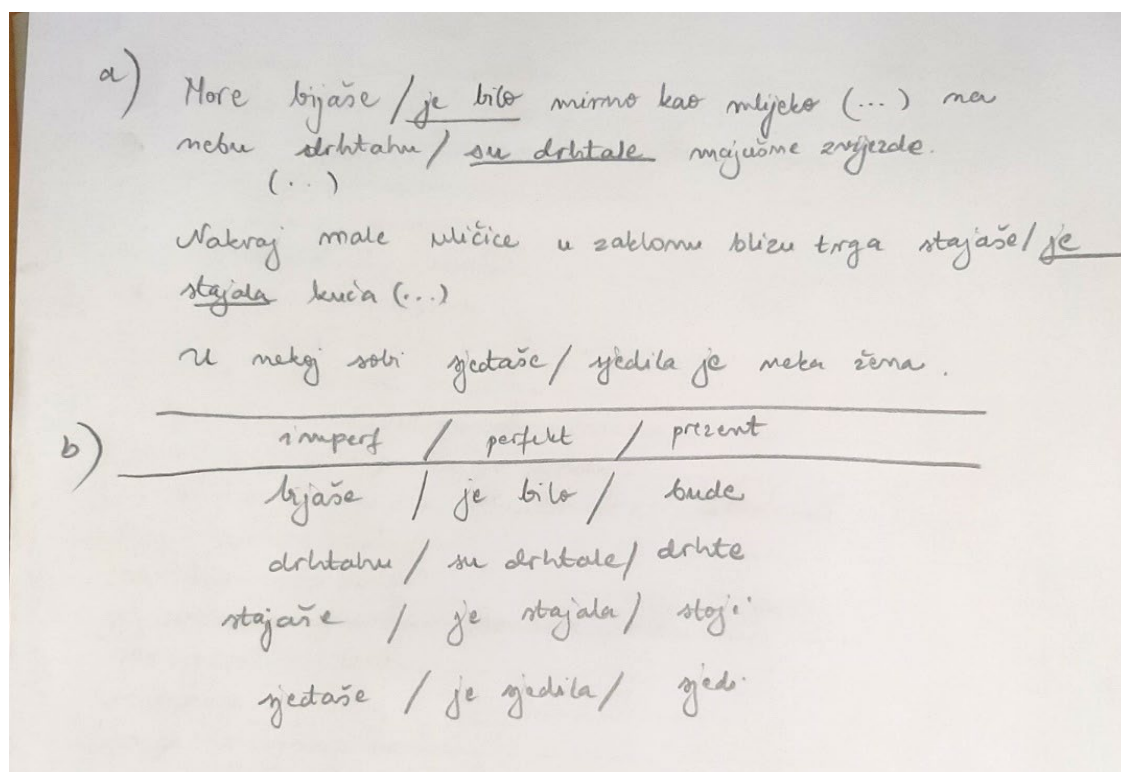
3 U sljedećem tekstu **glagole u imperfektu** podvuci ravnom crtom, **glagole u perfektu** isprekidanom i **glagole u prezentu** valovitim.

More bijaše mirno kao mlijeko, po sjajnoj glačini žarila se večernja rumen na nebu drhtahu majušne zvijezde. Nad gradom Senjom sterao se mir, mir bolesnika, komu je duša na jeziku. Nakraj male uličice u zaklonu blizu trga stajaše kuća uska, nevelika u koju se od ulice uzlazilo hodnikom na stube ili, kako Senjani vele, „balaturom“, a do zemlje vidio si vrata „konobe“, gdje se vino čuva. U nekoj sobici sjedaše na šarenoj škrinji mlada žena.

A. Šenoa

Nakon što učenici urade traženi zadatak, zamijenit će glagolski oblik na način kako im nastavnik odredi.

Domaća zadaća: Napisati 5 rečenica u perfektu!

Ocijeniti najaktivnije!

Rezultati i bilješke sa časa

Od 11 učenika koliko ih je u odjeljenju, njih dvoje je uspjelo uspješno bez pogrešnih odgovora riješiti zadatke, a daje se uočiti da je zadatak u nastavku časa proširen na druga preinačenja.

Dva učenika su napravila greške u prepoznavanju imperfekta u prvom dijelu zadatka kada su trebali prepoznati glagolske oblike, dok su ostatak zadatka većinom uspješno uradili. Također, učenicima se dala sloboda da zabilješke i izradu zadatka prilagode svojim idejama.

Izborni diktat

Pravopisni izborni diktat je obrazovna aktivnost koja se najčešće koristi u osnovnim školama kako bi se provjerilo znanje i razumijevanje pravopisnih pravila kod učenika. Tokom diktata, učitelj ili nastavnik čita tekst, a učenici ga pišu, vodeći računa o pravilnom pravopisu, interpunkciji i gramatici.

Pravopisni izborni, prema Nikoliću, može značiti da se diktat fokusira na određene pravopisne izazove ili da se učenici mogu odlučiti za različite oblike riječi ili pravila koja će primijeniti, u zavisnosti od nivoa njihovog znanja. Ovaj vid vježbanja pomaže učenicima da unaprijede svoje vještine pisane komunikacije i bolje razumiju pravopisne norme jezika.

PRIMJER NASTAVNE PRIPREME ZA ČAS

Nastavna oblast: pravopis

Nastavna jedinica: Pisanje imena kontinenata, država, gradova, sela, mora, okeana...

Struktura i tip časa: obrada

Odgojno-obrazovni ciljevi:

Odgojni: njegovanje privrženosti vlastitom jeziku kao nasljeđu, njegovanje govorne kulture, razvijanje međusobnog uvažavanja i poštovanja različitosti u izražajnim sposobnostima, razvijanje jezičke radoznalosti i istraživačkog duha, razvijanje sklonosti ka sadržajima koji poboljšavaju komunikacijske sposobnosti, motiviranje stvaralačkih potencijala, kreativnih sposobnosti i sklonosti, razvijanje takmičarskog duha

Obrazovni: upoznavanje učenika sa vrijednostima jezičkog standarda, upoznavanje učenika sa jezičkim zakonitostima, utvrđivanje postojećih i sticanje novih znanja iz oblasti jezika, utvrđivanje postojećih i sticanje novih znanja iz oblasti ortografije, vježbanje pravopisnih pravila: pisanje imena kontinenata, država, gradova, sela, mora, okeana, naseljenih mjesta, naroda

Funkcionalni: razvijanje sposobnosti za pravilan govor i pisanje, razvijanje smisla za konkretno precizno izražavanje, razvijanje, izgrađivanje i formiranje perceptivnih, mentalnih, manuelnih i komunikativnih sposobnosti, razvijanje vještine govora, slušanja, posmatranja, razvijanje i podsticanje kreativnosti i vještine učenika, sticanje samopouzdanja, upornosti i istrajnosti u radu, razvoj kritičkog mišljenja i logičkog razmišljanja, razvijanje osjećaja samopoštovanja, samosvijesti i osjećaja pripadnosti jezičkoj zajednici

Nastavne metode i postupci: tekst-metoda, metoda usmenog izlaganja i razgovora, metoda demonstriranja, heuristička metoda, ilustrativna metoda, metoda diskusije

Oblici jezičke i socijalne komunikacije: frontalni rad, individualni rad, igraonica-maštaonica, igraonica-pričaonica

Nastavna sredstva pomagala: Radna sveska 6, kreda, bilježnica, olovke, nastavni listić, pametna tabla

Međupodručna korelacija: književnost, kultura izražavanja

Međupredmetna korelacija: likovna kultura, geografija

Tok izvođenja nastavnog sata

Motivacioni dio sata

Aktivnost 1: Igra GRADOVI! (slovo po izboru učenika)

Aktivnost 2: Pokušaj odgovoriti na ova pitanja. Ako u nešto nisi siguran, potraži pomoć u posljednjoj koloni!

KVIZ ZNANJA:

Koji kontinent je...	POMOĆNI OPIS	KONTINENT
	najveći kontinent	Azija
	naš kontinent	Evropa
	«crni kontinent»	Afrika
	treći po površini kontinent	Sjeverna Amerika
	«zeleni kontinent»	Južna Amerika
	južni kontinent	Australija
	ledeni kontinent	Antarktik

Glavni dio sata

Najava nastavne jedinice

(Na času će biti potrebno donijeti kartu svijeta i koristiti se kartom dok se analizira sadržaj rečenica sa listića.)

Pisanje imena kontinenata, država, gradova, sela, mora, okeana.....

NASTAVNI LISTIĆ

1. Pisanje imena kontinenata, država, gradova, sela

● Da li ste znali da nazivi nekih kontineneta, država, gradova imaju zanimljiva značenja:

→ Naziv Australija znači južna zemlja.

→ Zemlja srebra je Argentina, a glavni grad Argentine, Buenos Aires, znači – dobar vazduh.

→ Rio de Žaneiro u prijevodu znači - januarska rijeka.

→ Na arapskom jeziku Sudan znači zemlja crnih, a Kartum, glavni grad Sudana, znači hobotnica (morska životinja).

→ Korijen riječi Bosna izvodi se od riječi bassinus što znači tekuća voda - tekućica.

Naziv Hercegovina je nastao od titule Stjepana Vukčića Kosače - herceg (hercog).

→ Tuzla se nekada zvala Jala (jalus- so/l), rimski naziv je bio Sali (salines), a današnji je dobila ime po turskoj riječi tuz-so/l, tuzluk- slanik.

→ Grad Sarajevo je dobilo ime od dvije riječi: saraj – dvor namjesnika / riječi ovasi – polje oko dvora.

→ Grad Mostar je dobio ime po Starom mostu.

Nakon ovih zanimljivosti, pogledajte kakvim početnim slovom su napisana imena kontinenata, država, gradova, sela...

► Velikim početnim slovom pišu se jednočlana i višečlana imena kontinenata, država, gradova, sela, zaselaka. Ako je naziv sastavljen od više riječi, tada se sve riječi (osim prijedloga i veznika) pišu velikim slovom.

Velikim početnim slovom piše se samo prvi član višečlanog imena okeana, mora, jezera. Ostali članovi imena se pišu malim slovom ako nisu sami po sebi vlastite imenice.

► Ako je naziv sastavljen od više riječi, tada se sve riječi (osim prijedloga i veznika) pišu velikim slovom: Gornje Hrasno, Donji Vakuf, Gornja Tuzla, Kotor- Varoš, Bosanski Petrovac, Banja Luka, Afrika, Sjedinjene Američke Države...

Primjer: Zebina Šuma, Ustikolina, Goražde-Bosansko-podrinjski kanton, Federacija BiH, Bosna i Hercegovina

Uradimo sličan primjer:

Švrakino Selo-..... (učenici nastavljaju dalje sami) Sarajevo-Kanton Sarajevo-Federacija BiH

2. Pisanje imena okeana, mora, jezera

NASTAVNI LISTIĆ

Da li ste znali da je:

- Najveći okean _ihi okean. Zove se još i _eliki okean.
- Dva puta manji od Tihog okeana je _tlanski okean.
- Najveće slano jezero na svijetu _aspijsko jezero.
- Najveće slatkovodno jezero _ornje jezero.

- Najdublje jezero je Bajkalsko jezero u _ziji.
- Nekada je oko rijeke Save bilo _anonsko more.
- Panonsko more i _adransko more su postojali istovremeno.

Kakvim početnim slovom pišemo imena/nazive okeana, mora, jezera?

Pisanje imena naroda i stanovnika nebeskih tijela

1. Pisanje imena naroda i stanovnika

Da li znate da u Bosni i Hercegovini ima 17 nacionalnih manjina? Svi oni imaju svoj jezik, običaje, tradiciju. i svi nas sad pozdravljaju sa „DOBAR DAN“. Kako se pišu nazivi stanovnika izvedeni od imena kontinenata, država, gradova, sela, mahala?

Albanci → Mir dita Česi → Dobri den

Italijani → Buon đorno Jevreji → Buenas días

Mađari → Jo napot Makedonci → Dobre den

Nijemci → Guten Tag Poljaci → Ćen dobri

Romi → Lačo đive Rumuni → Bune zira

Rusi → Dobrij djenj Rusini → Dobri dzenj

Slovaci → Dobri djenj Slovenci → Dober dan

Turci → Merhaba Ukrajinci → Dobrij denj

Crnogorci → Dobar dan

Velikim početnim slovom pišu se imena naroda i njihovih pripadnika (svi članovi): Bosanci, Hercegovci, Bošnjak, Hrvatica, Lužički Srbi, Indijka...).

2. Pisanje imena nebeskih tijela

To su: Merkur, Venera, Zemlja, Mars, Jupiter, Saturn, Uran, Neptun i Pluton. Sunce

NASTAVNI LISTIĆ

Plavičasti svod koji nas natkriva zovemo nebo ili nebeski svod. Noću nebo potamni i ospe se mnogobrojnim zvijezdama. Zvijezde i Mjesec koje vidimo noću, a Sunce danju, zovemo nebeskim tijelima. Postoji još mnogo nebeskih tijela. Neka od njih ponekad vidimo, a neka se mogu vidjeti samo pomoću teleskopa. Golim okom možemo vidjeti oko 6000 zvijezda. i naše Sunce je zvijezda. Ako posmatramo zvijezde noću, primijetićemo da su grupisane tako da podsjećaju na neke životinje, predmete. Tako na nebu možemo vidjeti Velikog medvjeda ili Velika kola, Malog medvjeda ili Mala kola, Lava, Ribu... Najsjajnija zvijezda u sazviježđu Malog medvjeda je Sjevernjača. Oko Sunca kruži devet planeta. To su: Merkur, Venera, Zemlja, Mars, Jupiter, Saturn, Uran, Neptun i Pluton. Sunce je stalni izvor toplote i svjetlosti pa s pravom kažemo da je Sunce izvor života. Oko planeta kruže/prate ih, manja nebeska tijela koja nazivamo satelitima. Zemljin satelit je Mjesec.

Kakvim početnim slovom se pišu imena nebeskih tijela (sazviježđa, planeta)?

Sinteza-usmeni zaključci

► *Velikim početnim slovom pišu se jednočlana i višečlana imena kontinenata, država, gradova, sela, zaselaka. Ako je naziv sastavljen od više riječi, tada se sve riječi (osim prijedloga i veznika) pišu velikim slovom. Velikim početnim slovom piše se samo prvi član višečlanog imena okeana, mora, jezera. Ostali članovi imena se pišu malim slovom ako nisu sami po sebi vlastite imenice.*

► *Ako je naziv sastavljen od više riječi, tada se sve riječi (osim prijedloga i veznika) pišu velikim slovom: Gornje Hrasno, Donji Vakuf, Gornja Tuzla, Kotor- Varoš, Bosanski Petrovac, Banja Luka, Afrika, Sjedinjene Američke Države... Velikim početnim slovom piše se samo prvi član višečlanog imena okeana, mora, jezera. Ostali članovi imena se pišu malim slovom ako nisu sami po sebi vlastite imenice: (Indijski okean, Crno more, Panonsko jezero...)*

Velikim početnim slovom pišu se imena naroda i njihovih pripadnika (svi članovi).

Velikim početnim slovom piše se samo prvi član višečlanog imena, a ostali se pišu malim slovom ako nisu sami po sebi vlastite imenice.

Završni dio sata

.ZADATAK ZA VJEŽBU-NASTAVNI LISTIĆ: Oboji riječi koje pišemo velikim početnim slovom:

mehmedalija mak dizdar, selmica, snješko bijelić, sudnji dan, profesor begić, šarko, dalmatinac, majčina dušica, hrast, kulinov, crnogorac, crnac, sarajevski, evropa, hercegovac, osmansko carstvo, austro-ugarska, banja luka, bosanski brod, hutovo blato, mrtvo more, sjedinjene američke države, južna australija, jupiter, osmi mart, dan nezavisnosti, bajram, zemljina kora, bosanska ulica, ulica šehida, bulevar meše selimovića, univerzitet u tuzli, osnovna škola safvet- beg bašagić, drugi svjetski rat, treći svjetski rat, nogometni klub željezničar, osnovna škola ustikolina

Učenici će zadatak uraditi individualno, a zatim zamijeniti rad sa drugom sa desne strane, a ispravak i analizu raditi koristeći "pametnu tablu". Time će u isto vrijeme analizirati zadatak, ali i uraditi ispravak tako da svi učenici vide tačna rješenja.

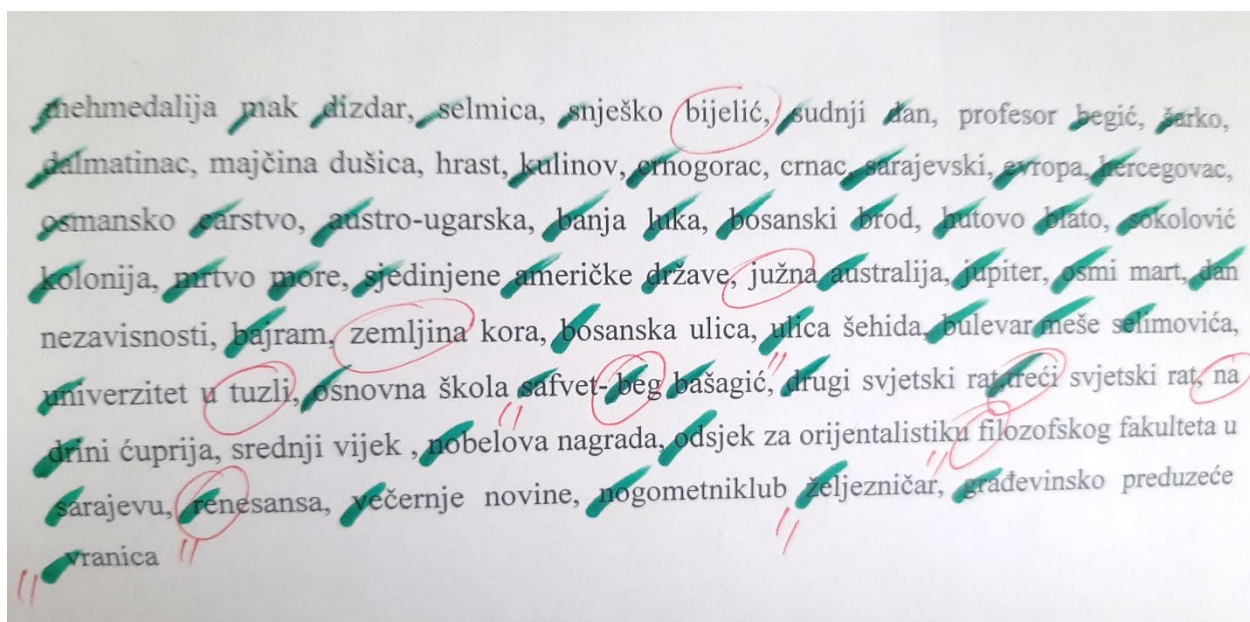
Domaća zadaća: Učenici će nacrtati slijepu kartu BiH gdje će obilježiti 10 gradova, 5 rijeka, 5 planina, tri jezera.

Posmatranje, praćenje i ocjenjivanje učenika na osnovu usmenih i pismenih radova.

Zadatak: Oboji riječi koje pišemo velikim početnim slovom.

mehmedalija mak dizdar, selmice, snješko bijelić, sudnji dan, profesor begić, šarko, dalmatinac, majčina dušica, hrast, kulinov, crnogorac, crnac, sarajevski, evropa, hercegovac, osmansko carstvo, austro-ugarska, banja luka, bosanski brod, hutovo blato, sokolović kolonija, mrtvo more, sjedinjene američke države, južna australija, jupiter, osmi mart, dan nezavisnosti, bajram, zemljina kora, bosanska ulica, ulica šehida, bulevar meše selimovića, univerzitet u tuzli, osnovna škola safvet- beg bašagić, drugi svjetski rat, treći svjetski rat, na drini ćuprija, srednji vijek, nobelova nagrada, odsjek za orijentalistiku filozofskog fakulteta u sarajevu, renesansa, večernje novine, nogometniklub željezničar, građevinsko preduzeće vranica

mehmedalija mak dizdar, selmice, snješko bijelić, sudnji dan, profesor begić, šarko, dalmatinac, majčina dušica, hrast, kulinov, crnogorac, crnac, sarajevski, evropa, hercegovac, osmansko carstvo, austro-ugarska, banja luka, bosanski brod, hutovo blato, sokolović kolonija, mrtvo more, sjedinjene američke države, južna australija, jupiter, osmi mart, dan nezavisnosti, bajram, zemljina kora, bosanska ulica, ulica šehida, bulevar meše selimovića, univerzitet u tuzli, osnovna škola safvet- beg bašagić, drugi svjetski rat, treći svjetski rat, na drini ćuprija, srednji vijek, nobelova nagrada, odsjek za orijentalistiku filozofskog fakulteta u sarajevu, renesansa, večernje novine, nogometniklub željezničar, građevinsko preduzeće vranica

Rezultati i bilješke sa časa

Vježba je uspješno završena. Od 11 učenika koliko ih je u odjeljenju tri učenika su imala po tri greške, jedan učenik je imao 6 grešaka, a 7 učenika je imalo više od 7 grešaka. Primjećuju se greške u pisanju naziva nekadašnjih država kojih danas više nema (4 učenika), naziva praznika (2 učenika), titula (1 učenik), regija (2 učenika), historijskih događaja (3 učenika), naziva preduzeća (2 učenika). Kako je u pitanju čas vježbe, dva učenika su ocijenjena ocjenom dobar (3) za 6 grešaka, dok je kod ostalih izvršena dijagnostička i formativna procjena.

Sondažni diktat

Ovaj vid diktata nastavnici rade najčešće na početku nastavne godine i ponavljaju diktat na kraju polugodišta ili nastavne godine. Učenici i nastavnici ovaj vid pismene provjere često dožive kao “samoprovjeru” jer su u prilici da uvide rezultate svog rada. Diktat koji je u prilogu rađen je identično na početku i na kraju šestog razreda, ali i na početku sedmog razreda. Uočeno je da je najbolji rezultat postignut na kraju šestog razreda, zatim na početku sedmog. Jasno je da je najslabiji rezultat bio na početku šestog razreda kada učenici neka od traženih pravopisnih pravila i nisu najdetaljnije savladala u nižim razredima.

PRIMJER NASTAVNE PRIPREME ZA ČAS

Nastavna jedinica: Pisanje velikog slova

Struktura i tip časa: ponavljanje

Odgojno-obrazovni ciljevi:

Odgojni: njegovanje govorne kulture, razvijanje međusobnog poštovanja različitosti mišljenja, razvijanje istraživačkog duha, takmičarskog duha

Obrazovni: potpuno i trajno usvajanje gradiva iz pravopisa te primjena usvojenih pravopisnih pravila u praksi (veliko slovo)

Funkcionalni: razvijanje sposobnosti za pravilan govor i pisanje, razvijanje smisla za precizno i konkretno izražavanje, sticanje samopouzdanja i upornosti u radu, razvoj kritičkog mišljenja i logičkog razmišljanja

Nastavne metode i postupci: test-metoda,

Oblici jezičke i socijalne komunikacije: frontalni, individualni rad,

Nastavna sredstva pomagala: tabla, kreda, nastavni listi

Tematska korelacija

Međupodručna: jezik, književnost

Međupredmetna: informatika

Uvodni dio časa (7min.):

Razgovarati sa učenicima o ortoepiji i ortografiji. Koliko im je važna pismenost u daljem školovanju i koliko će primjenjivati pravopisna pravila u životnoj praksi?

Ukratko ponoviti pravopisna pravila o pisanju velikog slova.

Danas ćemo izvršiti dijagnosticiranje našeg trenutnog pravopisnog znanja, a to će nam pomoći da svako od nas utvrdi šta je to što smo dobro savladali, a čemu je potrebno posvetiti više pažnje.

Dakle, uradit ćemo jednu malo pravopisno testiranje, koje je isključivo važno za samoprocjenu učenika i usmjerenje nastavnika u koje pravcu realizirati naredne časove pravopisa.

Glavni dio časa

Učenicima podijeliti tekst na nastavnim listićima koji je potrebno pravilno napisati poštujući pravila pravopisa.

Prije svega, učenicima naglas pročitati tekst i ponuditi samostalan učenički rad ili mogućnost da nastavnik diktira rečenice, a da učenici prate nastavnikov diktat.

Pravopis: ETNICI I KTETICI-sondažni diktat

Moja zemlja zove se Bosna i Hercegovina i bosanskim čovjekom me zovu. Bosanski mi je prag i zid i hercegovački kamen i maslina. Bosanska mi je morska neumsko-voda u očima i hladna bihaćka Una u rukama. Bosanska mi je tuzlanska so i kakanjski rudar. I zavidovičke šume i sarajevska kaldrma. Pa mostarski Stari most i gradačačka kula i šljiva.

I majka mi Tuzlanka i otac mi Zeničanin umivaju se hladnom drinskom vodom u Goraždu. Deda mi Novopazarac pa se smije iz sarajevske Vijećnice što mu unuk od svih bosanskohercegovačkih sportova trenira američki bejzbol. Sestra nam se javlja iz banjalučke Ferhadije, dok brat svaki dan piše o britanskom kraljevstvu iz dalekih Sjedinjenih Američkih Država.

Ja imam mnogo rodbine u raznim bosanskohercegovačkim gradovima, a neki od njih su: Banja Luka, Zenica, Gornji Vakuf, Bosanski Šamac, Doboj i drugi. Kažu da je naša zemlja bogata rijekama, šumama, historijom i mnogim drugim. Moja mama često putuje u Sjedinjene Američke Države, Bugarsku, Austriju, Veliku Britaniju i mnoge druge države i svaki put kaže da nema ljepše zemlje od Bosne i Hercegovine.

Ja se zovem Amina Sarajlić. Živim u Tuzli. Tuzla je sjedište Tuzlanskog kantona. Idem u Osnovnu školu „Skender Kulenović“. Tek sa shvatam šta je moja misija na planeti Zemlji-da iz moje biografije učenici nauče pisanje etnika i ktetika.

Završni dio časa

Analiza, diskusija, prikaz rješenja i najava analize i ispravke za naredni čas.

Rezultati I bilješke sa časa

Od 18 učenika u odjeljenju na prvom urađenom diktatu jedan učenik je uradio diktat bez greške, dva učenika su uradila diktat sa dvije do tri greške. Ostali učenici imali su od pet do deset grešaka, a bilo je i ueničkih radova sa više od deset grešaka.

Radeći isti diktat, bez ikakve najave, već kao dijelom završne faza u artikulaciji časa, čak 5 učenika postiglo odlične rezultate radeći bez greške, 3 učenika su imala po jednu ili dvije greške, dok su ostali i dalje imali šest, osam, deset i više grešaka. Dakle, daje se zaključiti veliki napredak grupe učenika koje je i na prvoj provjeri diktata uradila odlično, vrlo dobro ili dobro, dok učenici koji su uradili za dovoljan uspjeh, ni na drugoj provjeri nisu ostvarili znatno bolji uspjeh.

Moja zemlja zove se Bosna i Hercegovina
i bosanskim ćirilicom me zovu. Bosanski mi
je prag i zid i hercegovački kamen i ma-
šina. Bosanska mi je morska neumsko voda
u očima i ključna bihaćka Ura u rukama.
Bosanska mi je tuzlanska so i kakanjski
matar. I izmitovske šume i sarajevske ka-
lchma. Pa mostarški Stari most i Gradaca-
čka ulica i sljiva.

U majka mi Tuzlanka i otac mi Zeniča-
nin umiraju se ključnom drinskom vo-
dom u Gorazdu. Deda mi Hercegovačanac
pa se umije iz sarajevske Vijećnice
isto mu unuk od svih Bosanskohercegovačkih spo-
rtova trenira američki ležbel. Sestra nam se jarko iz
Banlučke Ferhadije, dok brat svaki dan piše u
Britanskom Thralgstru iz starih Spclinspih
Američkih Država. Ja imam mnogo rođaka u
svim Bosanskohercegovačkim gradovima, a
neki od njih su: Bangi Luka, Zenica, Gornji Vakuf,
Bosanski Šamac, Doboj i drugi. Kažu da je naša zemlja
bogat rijekama, šumama, historijom i mnogim drugim.
Moja mama često putuje Spclinspih Američke Države,
Bugarsku, Austriju, Veliku Britaniju i mnoge druge
i svaki put kaže da nema ljepše zemlje od
Bosne i Hercegovine. Ja se zovem Amira Langlić.

Živim u Tuzli. Tuzla je sjedište Tuzlanskog kantona.
Idem u Osnovnu školu "Stencler Kulerović". Tek sad
shvatom šta je moja misija na planeti Zemlji - da
iz moje ličnogrije učenja nauče pisanje otiska i
kretika.

Moja zemlja zove se Bomo i Hercegovina i boranskim čovjekom me zovu.
Boranski mi je prag izid i hercegovački kamen i marlina. Boranska mi je morka
neumrka voda u očima i hladna luhacka vana u rukama. Boranska mi je
turska i bakarijski sudar. I zavidoviće kume i sarajevka kaldama.
Ba molaski slatki most i Gradacanska kula i šljiva.

I majka mi Turklanka i otac mi Zeničanin umiruju se hladnom dinstanom
vodom u Gorazdu. Deda mi Novopazarac pa se mije iz sarajevke Dječice
što mu unuk od njih Boranboterogovačkih pravova krenio smičući bezbol.
Ustao nam se jarko iz barjalučke Džadije. Dok tati vrati dan piše o
Borankom Kraljevstvu iz dalekih Sjedinjenih Američkih Država.

Ja imam mnogo rodbine u raznim boranboterogovačkim gradovima, a neki od
njih su: Barjalučka, Zenica, Gornji Vakuf, Boranski Jamac, Daboj i drugi. Kažu da je
zemlja bogata, vjerkama, kumama, hikanijom i mnogim drugim. Moja mama često
putuje u Sjedinjene Američke države, Bugarsku, Austriju, Veliku Britaniju i mnoge drug
države i vrati put bože da nema ljepše zemlje od Bome i Hercegovine.

Ja sam Aminah Gaxefić. Živim u Tursli. Tursla je sjajna Turslanog
barlana. Idem u Osmansku školu "Hender Kolerović". Tek na shvatom šta je
moja mija na plavetli zemlji - da iz moje Džadije učerici nauče pisanje
Osmala i Oskelika.

ZAKLJUČAK

Pravopisne provjere znanja ili diktati u osnovnoj školi maternjeg jezika igraju ključnu ulogu u razvoju jezičnih i pismenih vještina učenika. Diktat nije samo provjera pravopisa ili gramatike već on ima sadržajnu, estetsku i komunikacijsku dimenziju čime se ukazuje na njegovu odgojnu, obrazovnu i kulturološku vrijednost.

Moguće su različite vrste pravopisnih vježba, a najčešće su u obliku prepisivanja, diktata i ispravljanja. Potrebno je, također, znati odrediti pravo vrijeme primjene i ulogu prave vrste i oblika diktata. Također, diktat se može primijeniti i u drugim područjima, osim pravopisa, poput gramatike, leksikologije ili stilistike. Diktat će pokazati nivo učeničkog znanja, logično povezivanje sadržaja, spretnost i preciznost u radu, te mogućnost brzog prepoznavanja i reagiranja. Potrebni su i istraživački, problemski zadaci, u kojima učenik samostalno otkriva ulogu pravopisnih pravila u pismenom komuniciranju.

U ovom radu data je analiza primjene nekih od diktata u osnovnoškolskoj nastavi maternjeg jezika, uz navođenje pojedinih nastavnih priprema te rezultata izrade diktata, tj. učeničkih postignuća.

Izrada ovog rada uveliko je iscrpila pitanja koja sam i sama sebi postavljala radeći u nastavnom procesu. Prikupljajući materijale potrebne za izradu ovog rada svaki učenički rad postao je pokazatelj u kojem pravcu treba ići realizacija mojih narednih časova. Zajednički stav i nastavnika i učenika jeste da je nastava pravopisa trenutno izuzetno ugrožena pod utjecajima masovne digitalizacije, komuniciranja putem društvenih mreža i sl. Također, u radu sam navela nekoliko zaključaka učenika koji su iskazali problem sa koncentracijom tokom izrade diktata, ali identificirala sam i problem učeničkog nepoznavanja informacija općeg znanja.

Zaključujem da su pravopisne vježbe i provjere učenicima sve veći izazov, jer okruženje u kojem učenici koriste jezik u različitim stilističkim formama ne insistira na strogom poštivanju norme. Naime, činjenica je da je upotreba velikog slova u pisanoj neformalnoj komunikaciji vrlo rijetka, pa čak u pojedinim mobilnim uređajima postoje postavke telefona koje automatski postavljaju veliko slovo na pojedine pozicije u rečenici.

U toku izrade ovog rada došla sam do zaključaka koje su to oblasti koje su izazivale najviše pogrešaka, a time i zahtijevaju više pažnje. To su u prvom redu pisanje naziva ulica, zatim pisanje skupine -ije- i -je-, oblici pisanja upravnog govora te pisanje velikog slova. Smatram da sam radeći na relativno malom uzorku dala dovoljan broj primjera i sugestija u analizama i zaključcima nakon realiziranog časa koj će nastavnicima pomoći u boljem planiranju nastavnih jedinica.

Zaključak koji se, također, izdvojio tokom izrade ovog rada jeste da nastavnici ne rade u jednakoj mjeri sve vrste diktata. Najčešće su u upotrebi kontrolni diktati, diktati za ponavljanje i vježbu, zatim sondažni diktat. Također, teškoće su se javile i kod primjene diktata sa predusretanjem grešaka kod kojeg su učenici dodatna objašnjenja i pauze u toku pisanja doživljavali kao pad koncentracije.

Iako su učenici svih razreda uvijek predlagali da pravopisne vježbe uradimo kao lektorske vježbe te da radimo direktno na ispravljanju grešaka na nastavnim listovima, praksa mi je pokazala da se dosta bolji rezultati dobiju radeći diktate u kojima učenici moraju ispisati kompletan tekst svojeručno. Također, svi učenici sa kojima sam radila preferiraju da diktat samostalno i u tišini prepisu sa nastavnog lista, te da ih nastavnikovo diktiranje usporava u radu. Jedino što je svaki put ostalo kao obaveza u mom radu sa učenicima jeste uvodno prvo čitanje kompletnog teksta diktata i upoznavanje svih učenika sa sadržajem diktata, a zatim prepuštanje učenika njihovom samostalnom radu.

Iako neki od diktata navedenih u ovom radu nemaju analizu sumativnih procjena, smatram da je u časovima pravopisa važnije formativno praćenje učeničkog postignuća, ili dijagnostičko vrednovanje, jer je cilj usvajanje i primjena nučenih znanja iz oblasti pravopisa.

Također, bilo bi poželjno u skorije vrijeme uraditi reformu planova i programa kojim bi se nastava pravopisa dodatno osnažila. Potrebno je dosta pažnje posvetiti i međupredmetnoj korelaciji, te u skorije vrijeme raditi na horizontalnom i vertikalnom izjednačavanju planova i programa kojim bi učenici u isto vrijeme koristili slične ili čak iste termine iz različitih predmeta, kao npr. Geografija i Bosanski jezik i književnost u dijelu pisanja naziva planeta, kontinenata, ili predmet Histrija i Bosanski jezik i književnost u dijelu historijskih događaja, pravaca, državnih uređenja itd. Smatram da bi time obrazovanje umnogome unaprijedilo sadašnje pristupe, a da bi funkcionalno znanje zaista pokazalo svoju svrhu.

Nastavnici su ti koji kontinuirano moraju isticati važnost usvajanja pravopisnih znanja i vještina. Diktati pomažu učenicima da usvoje pravila pravopisa i gramatike, što je osnova za pravilno pisanje i komunikaciju. Usvajanjem pravopisnih pravila i postizanjem dobrih rezultata na provjerama, učenici stječu samopouzdanje u vlastitim jezičnim vještinama. Diktati omogućuju nastavnicima da identificiraju područja u kojima učenici imaju poteškoća i pružaju priliku za dodatnu podršku i učenje. Kroz pravopisne vježbe i analizu vlastitih grešaka, učenici mogu razvijati kritičko razmišljanje o jeziku i njegovoj upotrebi. U aktivnostima poput diktata, učenici prakticiraju čitanje i pisanje, što je ključno za razvoj pismenosti i komunikacijskih vještina. U osnovnoj školi se postavljaju temelji za daljnje jezično obrazovanje, a usvajanje pravopisnih pravila i pravilnog pisanja je ključno za uspjeh u višim razredima i dalje.

Sve u svemu, pravopisne provjere i diktati su korisni alati u obrazovanju koji ne samo da razvijaju tehničke vještine pisanja, već također potiču razvoj opće komunikacijske sposobnosti i ljubavi prema jeziku.

LITERATURA

1. Čedić, I., *Osnovi gramatike bosanskog jezika*, Institut za jezik, Sarajevo, 2008.
2. Čengić, M., *Vještina pisanja*, „DES“, Sarajevo, 2005.
3. Džibrić, A., Džibrić, I., *Naš jezik za 6. razred devetogodišnje osnovne škole*, Bosanska riječ, Tuzla, 2011.
4. Džibrić, A., *Naš jezik za deveti razred devetogodišnje škole*, Dječija knjiga, Bosanska riječ, Tuzla, 2013.
5. Hadžihrustić, A., *Bosanski jezik 8, Udžbenik za osmi razred devetogodišnje osnovne škole*, Sarajevo Publishing, Sarajevo, 2011.
6. Halilović, S., *Pravopis bosanskoga jezika*, Slavistički komitet, Sarajevo, 2017.
7. Hrnčić, S., *Modeli nastavnih priprema; iskustva u nastavi bosanskog jezika i književnosti u osnovnoj školi*, Harfo-graf, Tuzla, 2003.
8. Jahić, Dž., Halilović, S., Palić, I., *Gramatika bosanskoga jezika*, Dom štampe, Zenica, 2000.
9. Kevro, E., Ćemalović-Dilberović, E., *Bosanski jezik za 7. razred devetogodišnje osnovne škole*, Bosanska riječ, Tuzla, 2010.
10. *Naš jezik u praksi*, Priručnici, 2, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Odjeljenje za jezik, Sarajevo, 1979.
11. Nikolić, Milija, *Metodika nastave srpskog jezika i književnost*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2012.godine
12. *Pravopisni priručnik bosanskog/hrvatskog/srpskog jezika sa osnovama gramatike*, Institut za jezik, Sarajevo, 2013.
13. Stevanović, M., *Teorija i praksa u nastavi usmenog i pismenog izražavanja*, Dečje novine, Beograd, 1988.
14. Težak, Stjepko, *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1996.
15. Verlašević, A., Alić, V., *Priručnik 6 – Metodički priručnik za nastavnike uz Čitanku 6 i Radnu svesku 6* (dostupan u digitalnoj formi uz Čitanku 6 i Radnu svesku 6)

16. Verlašević, A., Alić, V., *Priručnik 6 – Metodički priručnik za nastavnike uz Čitanku 7 i Radnu svesku 7*, (dostupan u digitalnoj formi uz Čitanku 6 i Radnu svesku 6)
17. Verlašević, A., Alić, V., *Priručnik 6 – Metodički priručnik za nastavnike uz Čitanku 8 i Radnu svesku 8*, (dostupan u digitalnoj formi uz Čitanku 6 i Radnu svesku 6)
18. Verlašević, A., Alić, V., *Priručnik 6 – Metodički priručnik za nastavnike uz Čitanku 9 i Radnu svesku 9*, (dostupan u digitalnoj formi uz Čitanku 6 i Radnu svesku 6)
19. Nastavni planovi i programi za osnovno obrazovanje (<https://pzbpkgorazde.ba/npp/osnovno-obrazovanje/>)
20. Učenički radovi